

CESTIUNI CULTURALE

MERSUL FACULTĂȚEI NOASTRE DE ȘTIINȚE

PE ANUL ȘCOLAR 1910—1911

Dare de seamă făcută cu ocazia deschiderii cursurilor,
în ziua de 15 Octomvrie.

Stimați Colegi,

Domnilor Studenți,

În urma votului D-voastră, din Ianuarie a. c., am avut cinstea să fiu confirmat Decan al Facultății noastre, fapt pentru care ți-u să vă mulțumesc din nou și cu această ocaziune. Găsesc însă de a mea datorie, ca și de data aceasta, ca și la 15 Octomvrie 1898, când, pentru puțin timp, am avut iarăși onoarea a fi Decan al acestei Facultăți, să deschid cursurile noastre în mod public și să profit de această ocaziune, pentru a arăta care a fost mersul Facultății noastre, în decursul anului școlar expirat.

Cred necesar a se face astfel din mai multe puncte de vedere:

Mai întâi este bine, ca noi singuri chiar, să ne dăm seama despre cece am făcut. În urmă, e bine să se vadă, cu această ocaziune, ce a produs această Facultate, mulțumind acelor cari, în decursul anului trecut, au dat dovadă de mai multă activitate științifică.

Nu e rău, de asemenea, ca publicul mare, în genere indiferent dacă nu prevenit contra învățământului superior, să fie pus în curent cu activitatea noastră și cu rezultatele ce se obțin la această Facultate, pe fiecare an.

Este, iarăși, un mijloc prielnic, ca, cu ocaziunea acestor întruniri, să putem formulă și oarecare deziderate, de oarece, toate evoluând neconținut și tot mai spre bine, în mersul omenirii, Facultățile de Științe, cată și ele să se resimtă, mai mult, de această evoluțiune și să tindă a deveni, neconținut, focare de lumină, tot mai puternice, în sânul Universităților.

Din acest punct de vedere, Facultatea noastră de Științe, pe cât lucrurile pot să meargă bine în învățământul nostru superior, a căutat să-și menție un loc de frunte între Colegele sale, din această Universitate.

Anul trecut, Domnilor Colegi, nu s'a scurs fără să nu aducă atingere Facultății noastre.

Cu toții Vă reamintiți de marea pierdere ce am întâmpinat prin încetarea din viață a regretatului *Grigore Ștefănescu*, care, timp de aproape 40 de ani, a muncit neîntrerupt cu o ardoare totdeauna juvenilă, pentru a face ca cunoștințele Geologice, relative la solul țării noastre, să înainteze cât mai mult și care a făcut cunoscută țara și din acest

punct de vedere, în mod deosebit, atât prin publicațiunile sale, cât și prin comunicările numeroase, făcute sistematic la mai toate Congresele internaționale de Geologie.

El este, cum știți bine, dimpreună cu *Cobălcescu*, premergătorul geologiei la noi și are meritul de a fi pus baza *hărții* noastre geologice.

Propun, Domnilor Colegi, ca un omagiu ce trebuie să aducem memoriei îlluștrului dispărut, ca, un comitet alcătuit, dintre D-voastră, să se pună în fruntea unor subscriei, grație cărora bustul său să fie instalat la Facultatea de Științe, precum și la Laboratorul de Geologie.

Tot în decursul anului trecut, s'a retras la pensiune, unul dintre vechii profesori ai Facultății de Științe, D-nul *Spiru Haret*, retragere care a fost cu atât mai dureroasă pentru noi, cu cât D-sa, ar fi putut încă multă vreme să profeseze, la această Facultate, care i-a arătat, totdeauna, mai mult decât o colegială simpatie.

Sărbătorirea sa, la care am contribuit cu toții, în ziua de 19 Maiu, anul acesta, a fost dovada pi-păită, a afecțiunii de care se bucură printre noi și a părerei de rău de a ne fi despărțit de Domnia-Sa.

Sunt, Domnilor Colegi, 24 de ani, decând deschizând primul meu curs, la această Facultate, în luna lui Noembrie 1887, am cerut dela început, înființarea în prima linie, a Catedrei de Chimie Agricolă și de Chimie Technologică.

Mulți, dintre Domniile Voastre, au lucrat în această direcțiune, și sunt fericit a constată că, în fine, deși așa de târziu, dorința noastră a fost îndeplinită prin inaugurarea, în decursul acestui an școlar, a cursului și Laboratorului de *Chimie Technologică*, cursul de Chimie Agricolă fiind înființat deja ceva mai de mult.

Personalul Facultății noastre, afară de retragerea D-lui *Spiru Haret*, a rămas acelaș, adăogându-se în plus numai D-nul profesor D. Bungețeanu, cunoscut de multă vreme prin marea sa activitate depusă, ca conferențiar și suplinitor, pe lângă această Facultate. În urma unei lucrări, de lungă durată și bine apreciată de juriu, D-sa a fost recomandat a fi numit ca profesor, în primăvara acestui an, pentru catedra de Fizică (Greutate, Căldură și Electricitate).

S'a mai numit D-nul Dr. *N. Dănăilă*, ca profesor suplinitor de Chimie technologică și D-nii S. *Sanjelevici* și C. *Ștătescu*, ca conferențieri, primul de Matematici și al doilea de Fizică.

Pe lângă aceste trei persoane, care sunt la pragul Facultății noastre, țin a semnală, în mod cu totul deosebit, și a aduce mulțumiri publice, cu această ocaziune, tânărului și inimosului specialist, D-nul docent Tr. Lalescu, care, în decursul anului trecut, a făcut un serios curs de *Ecuțiuni integrale*, special pentru Licențiații secțiunii de St. Matematici, ai acestei Facultăți.

În aceeași ordine de idei, voi reaminti cursul D-lui docent, Dr. Adr. Ostrogovich, care a făcut, în mod foarte desvoltat, partea de Chimie organică, relativă la cheștiunea generală și mai la ordinea zilei, a funcțiunilor cu Azot. Notez, că acest curs se face în astfel de bune condițiuni încă dela 1903.

Trebue să menționez, cu atât mai mare plăcere, aceste lăudabile sforțări și sacrificii făcute, cu cât, prin aceste cursuri speciale, ale acestor tineri și valoroși specialiști, s'a pus, de fapt, baza viitoarelor cursuri speciale, pentru doctorat, pe cari le-am cerut, anul acesta, prin noul nostru proiect de organizație a Facultăței, și a cărui aprobare o așteptăm de atâta timp.

Menționez, în acelaș timp, încercarea lăudabilă a D-lui Ing. Chimist *Gr. Gane*, de a face un curs de Chimie, relativ la Petroleu în genere și la cel românesc în special.

Nu am nevoie a mai insistă prea mult, cu această ocaziune, că ușile Facultăței noastre, sunt larg deschise tinerilor cu energie, cari doresc a se manifesta pe această cale frumoasă a cercetărilor științifice.

Țin, de asemenea, să adaug că în decursul anului trecut și anume la 9 Decembrie 1910, a trecut, cu un deosebit succes, examenul de docență D-nul Dr. M. Reinhard, care ocupă locul de șef de lucrări pe lângă Laboratorul de Mineralogie și Petrografie.

Lucrarea D-lui Reinhard, asupra: *Schisturilor cristaline din munții Făgărașului, Clima română*, face cinste Facultăței noastre și a fost foarte bine primită de lumea științifică.

Avem numai părerea de rău a constată că distinsul nostru docent a părăsit—să sperăm pentru câțva timp numai—Universitatea noastră, fiind însărcinat cu o misiune specială, relativ la Zăcămintele de petrol din India, de oarece plecarea sa e o adevărată pierdere pentru Facultate.

Nici o altă îmbunătățire nu a avut loc, la Facultatea noastră, dar nu mă pot opri de a aduce mulțumirile noastre, guvernului, pentru sumele destinate spre a se începe zidirea *Institutelor noastre de cultură superioară*. E trist a constată cum, case destinate locuinței și absolut improprie pentru laboratoriile ce conțin, au fost improvizate, adesea însă cu foarte mari cheltueli, pentru scopuri la cari nu pot totuși răspunde.

E demn de semnalat, insuficiența, în general, a acestor instalațiuni și chiar primejdia în care se află unia, care lucrează în încăperi ce abia mai stau în picioare.

E și mai trist a constată, că studenții noștri aleargă zilnic, în cele 4 puncte cardinale ale orașului, pentru a găsi diferitele noastre laboratorii, cheltuind bani și consumând timp și energie, ce ar putea fi întrebuințate cu mult mai bine. Chiar zilele acestea am aflat, spre marea mea părere de rău, că colegi de

ai noștri, nu pot primi studenți pentru a-și pregăti teza de doctorat, de oarece insuficiența localului nu le permite aceasta.

Să sperăm că această epocă, care nu este nici spre cinstea, nici spre întărirea și buna îndrumare, a învățământului nostru superior, va încetă cât mai curând și laboratoarele noastre, modest dar complect instalate,—sperăm—vor îndeplini misiunea lor, culturală și națională, în același timp, la care au datoriat a contribui.

Mulțumim, de asemenea, guvernului că s'a gândit, în fine, a mai ridică apunțamentele profesorilor până la suma de 800 lei lunar, pentru care a trebuit 26 de ani, căci nu uit că la 1885, numit pentru întâia oară la Universitate, primeam în mână numai 413,50 lei.

Veți înțelege ușor, și o spun aceasta pentru ca să se ajude mai departe, că în astfel de condițiuni, eră un mare merit nu să ajungi profesor la Universitățile noastre, dar să te poți menține în urmă, cu demnitate, într'un mediu, mai ales, în care vieța e așa de scumpă, ca la noi.

Nu știu de vor înțelege, vre-odată, acei ce trebue să cunoască aceste detalii, câte energii s'au pierdut, din această cauză inutil, câte inteligențe s'au răstăcit, în alte direcțiuni, câte descuragieri au închis cariera la mulți, ce puteau să producă ceva, și ce mare merit au aceia care au putut rezistă, învinge dificultățile și urmărind cu hotărîre idealul lor, să mai producă totuși, în astfel de condițiuni, ceva nou în știință.

Dacă societatea română dorește ca Universitățile noastre să fie adevărate focare de lumină, va trebui nu numai să ia toate măsurile necesare, cece adesea ori nu se face, pentru ca cei ce năzuesc a deveni profesori Universitari să întrunească, în mod absolut desăvârșit, toate condițiunile unei bune pregătiri, dar va trebui ca profesorul să fie plătit, dela început, cu 1000 lei lunar.

Numai în astfel de chip, controlul din școală, care din nenorocire lipsește cu totul la noi, și conștiința datoriei, ce trebue să o aibă, fiecare, în sufletul său, care din fericire crește neconținut, va face posibil a se realiza acest mare deziderat și anume, ca, pe viitor, specialistul să rămâe legat numai de catedra sa.

Ar fi trist, ca având această ocaziune, să nu spun câteva cuvinte, relative și la personalul tânăr, priecut și plin de voință, grație căruia putem produce mai mult, și a fi mai util studenților și cercetărilor noastre științifice.

E vorba de personalul institutelor noastre și în special de șefii de lucrări, plătiți inegal și în orice caz absolut insuficient.

Acești specialiști, Doctori în științe, unii de o adevărată valoare, au cel mult 300 lei lunar, în buget și mulți nu primesc decât 230 lei în mână. Asistenții, licențiați și ei, au uneia, înscriși în Buget, numai 140 lei lunar!

Cum voiți ca acești oameni, față cu marea scum-

pete a traiului, la noi, să poată trăi modest chiar; cum voiți ca ei să poată avea liniștea necesară cercetărilor, care naște numai din lipsa preocupării nevoilor zilnice?

Să cerem dar, ca asistenții să fie mai bine plătiți, iar șefii de lucrări, când vor fi și docenți, să se bucure nu numai de o plată omenescă, dar și de o gradațiune oarecare, ca o înaintare meritată pe loc.

E inutil a mai adăoga, că trebuie să cerem același lucru și pentru oamenii de știință, cari, fără a fi profesori sau alipiți învățământului superior, fac parte, sub diferite denumiri, din Institutele noastre științifice sau de control.

Suntem cu atât mai mult datori a face aceasta, cu cât numărul acestor oameni de știință, la noi, este așa de restrâns, și locurile ce le stau la dispoziție, afară de micul cerc al Universității, așa de puțin numeroase și acelea, încă, adesea ori ocupate de alte persoane fără de o pregătire specială.

Dr. C. I. Istrati.

Decanul Facultății de științe
dela Universitatea din București

MILITARE

CUM POT CULTIVA OFIȚERII OPINIA PUBLICĂ

Ofițerii francezi au înțeles că, în cadrul datoriei lor, intră și formarea unei opinii publice favorabile armatei. A te mărgini la o muncă—cât de conștiincioasă—dar care să privească numai pe soldatul activ, înseamnă după ei a te depărta de înțelesul larg și frumos al armatei naționale.

Și ofițerii francezi pun de câtăva vreme, pe lângă un avânt caracteristic rasei, și o pricepere, și o stăruință, cu care nu eram obicinuiți, în a sădi în inimile cetățenilor încrederea în puterea armată a Franței.

Acei pe cari vârsta i-a trecut în cadrele de rezervă, în loc să se depărteze de cariera, pentru care și-au jertfit partea cea mai frumoasă a vieții, continuă să-și facă datoria, vulgarizând, prin scrieri de tot felul, chestiuni în legătură cu serviciul militar¹⁾.

Acei pe cari împrejurările i-au vârat în lupte politice, nu-și suprimă gradul ce le precedă numele, și în parlament, prin ziare, în reviste de cultură generală, țin să contribuie cu aceeași însuflețire la întărirea spiritului militar.

Ofițerii activi—mai cu seamă aceștia—nu lasă publicului nimic nelămurit. În activitatea lor se vede pasiunea ce pun în îndeplinirea cerințelor carierii.

Întăia grijă a fost să se apropie de institutori și învățători.

Eră îndreptățită această grijă: dacă copilul nu aude dela dascălul lui—de când pășește pragul școlii—cuvinte bune pentru armata țării; dacă în sufletul lui—de când e nevinovat—nu înmugurește avântul patriotic, fără de care o armată n'are valoare, vor fi—în cele mai multe cazuri—zadarnice eforturile ofițerului în cazarmă.

Trebuia deci să fie, în primul rând, cultivat învățătorul. Deaceea, la începutul anului 1909, guvernul Republicei, preocupat să întărească... *legătura socială*, hotărî să pună în contact direct pe institutori și ofițeri, să apropie pe educatorii copiilor de instructorii tinerilor, să-i lege unii de alții. Și ordonă, ca în toate școlile normale din Franța, ofițerii din diferite garnizoane, să țină o serie de conferințe. Subiectele erau:

- 1) Datoria militară;
- 2) Armata franceză, organizația, scopul ei;
- 3) Situația militară a Franței în raport cu a puterilor străine¹⁾.

E ușor de ghicit rezultatul acestei dispozițiuni. Normaliștii părăsesc acum școala cu conștiința unei îndatoriri mai mult în carieră: «Institutorul prusian a fost învingătorul din 1870; are să se întâmple un nou războiu—nu dorit, dar totdeauna posibil—și institutorul francez va ști să-și ia revanșa²⁾».

Atât au dorit ofițerii francezi să capete dela învățători: o concluzie frățească. „Când veți face din toți locuitorii acestei țări ființe perfect conștiente, cu voință și unite; când veți face din această națiune ceace a fost odinioară: națiunea cea mai patriotică de pe glob; atunci, întreb, ce armată din Europa ori din lume ar îndrăzni să provoace la duel pe această armată uriașă: Patria?

Dobândiseră mult ofițerii francezi, fără să fi obținut însă totul. Rămăsese lumea celor mulți, neîncrezători în patrie.

Pentru aceștia în ultimul timp, se scriu broșuri și studii, bogate în date, cari pot alunga scepticilor—mai mult decât considerațiunile de ordin moral—îndoiala și neîncrederea.

Devons-nous avoir peur de l'Allemagne?—gândul care preocupă atât de mult mândria franceză e lămurit de către un general anonim³⁾.

«Reputația armatei germane e exagerată. E puternică, disciplinată, recunoaștem, dar e și armată de paradă.

«Să vezi defilând regimente, brigăzi, divizii, cu regula și cadența ce caracterizează pe Teutoni, e un spectacol feeric... impresionant!... dar ceace frapează spiritele superficiale, nu va putea influența pe acei cari știu că războiul cere alte calități, decât această rigiditate, acest brio de revistă, această superficială corectitudine a defilării! Pe terenul de exerciții sau în curtea cazarmii, armata germană e remarcabilă, nici una nu poate rivaliza cu ea.

„Dar nu acolo, ci afară, la câmp, se apreciază capacitatea manevrieră și instrucția trupelor, ca și aptitudinea cadrelor comandamentului. Urmărind operațiunile marilor manevre se pot judecă șefii...

„Soldatul e făcut să se bată, iar nu să distreze mulțimea—se uită adesea dincolo de Rhin acest lucru“.

Generalul francez arată însușirile fiecărui element: „Soldatul german n'a pierdut nimic din tipul de odinioară: greoi și pasiv. Disciplinat la culme: se supune... atât tot; să nu-i ceri altceva, fiindcă nu e în stare: și trebuie vecinic un șef care să-l conducă ca pe un copil

„Infanteristul francez a știut să se adopteze necesităților nouă ale războiului modern, care cere, din partea unui simplu soldat, o oarecare activitate fizică și intelectuală, vigoare și agerime.

„Sub-ofițerii germani sunt mulți, dar ținți sub tutelă. Nu fac nimic din propriul lor gând.

1) V. *Paroles d'officier aux instituteurs* de căp. Charles Jacob. (R. Chapelot, 1910, Paris).

2) V. *Ce qu'est l'armée* de căp. Bergon (Chapelot, 1910, Paris).

3) O broșură editată de *L'armée moderne* (Paris, 1911).

1) Despre una din ele s'a vorbit în N. R. R., vol. IX, No. 1, 1910.

„Ofițerul german e brav și fanatic. Iși iubește cariera și dăruiaște. Se depărtează însă de ocupațiunea lui, intrând în miile amănunte ale vieții de cazarmă; felul lui, în această direcție, e o greșală: se vâra în rolul subordonaților și-i anihilează. E temelie între-gului edificiu. Muncitor, studiază toate chestiunile mi-litare cari i se prezintă, le discută cu aprindere, în afară de orele de serviciu...

„Ofițerul german trăiește într'un cerc cu totul res-trâns. În afară de serviciul lui ignorează totul, și nu se interesează de nimic. E loialist la exces, și șovinist ca cel mai bun dintre pan-germaniști.

Ii lipsește însă cu totul inițiativa. „Și numai din inițiativa tuturor, dela general până la soldat, va veni salvarea într'un viitor conflict european... Ea e în germene în sângele oricărui Francez și nu se aclima-tizează decât cu greutate în vinele cavalerilor germani“.

„In Germania, generalii nu sunt nici mai tineri, nici mai bătrâni decât ai Franței“.

„Concluzia acestui studiu să nu fie decât aceea că noi putem începe fără teamă—ar trebui să adaug: cu încredere—un războiu cu Germania“.

În public—după cum spune și autorul—mai există o teamă: „avem o bună, și o excelentă trupă, șefi de-săvârșiți, generali integri, dar vom fi zdrobiți prin număr“.

Hotărât să înlăture și această îndoială, generalul francez aduce date numeroase, pe care le putem re-zuma în următorul tablou:

	Germania	Franța	
Populația	62.000.000	40.000.000	locuitori.
Cât se recrutează anual dintr'un milion de locuitori	4.200	5.940	tineri.
Totalul recruților anual	252.000	240.000	tineri apti pentru servi-ciul militar.
Din 13 contingente	3.276.000	3.120.000	oameni apti pentru război

Diferența după cât se vede nu e mare—nu e de loc, am putea zice ținând seamă că, a așeză milioane de oameni pe hârtie, e ușor pentru o națiune, dar tre-bue să-i poată îmbracă, echipa și hrăni, și mai cu seamă încadra.

Imperiul n'are nici ofițeri îndeajuns — în 1911 a avut un deficit de 800 ofițeri—și nici bani cu care să întâmpine cheltuelile războiului cari se va ridica zilnic la 27.000.000 lei.

Pe lângă acestea, „atmosfera grea și viciată pe care o respiră în ateliere, reduce din ce în ce numărul acelor falnici țărani pe care îi admiram odinioară în armatele imperiale... Rasa germană a început să de-genereze și natalitatea chiar descrește“...

În privința armamentului: armele infanteriștilor—atât la Germani cât și la Francezi — au aceleași proprietăți balistice. Tunurile și mitraliezile imperiului sunt inferioare.

„Germanii rezervă armatei franceze frumoase zile de victorie, fiindcă vor intra în joc noul element de descoperire și recunoaștere — aeroplanelor“.

Adăogând câteva considerațiuni asupra principiilor tactice de care se vor călăuzi comandantii Germani în luptă, și căutând să înlăture zicătoarea că armata franceză se va mobiliza mai anevoie decât cea ger-mană—și după ce a avut grijă să discute pe larg po-litica internă și externă a imperiului, doi factori de cari atarnă mult soarta viitorului războiu—generalul francez accentuează cu toată hotărârea:

„N'ayons pas peur de l'empire confédéré, parlons-lui hautement et dignement, nous le pouvons... Que nos compatriotes en soient convaincus... Leur montrer ce que sont leurs ennemis, leur donner cette confiance

qu'ils doivent avoir et qui ressort de tous les faits que nous avons exposés, voilà le but de cette brochure. Nous serions patriotiquement heureux de les avoir convaincus!“

În felul acesta—și mi se pare cel mai prielnic pro-cedeu—încearcă ofițerii francezi să cultive opinia pu-blică.

George V. Haneș

LITERATURA

IN PREAJMA CEAHLĂULUI

6 Iulie. — Văratecul.

Ne-am deșteptat în glasul clopotului și al toacei, de lemn. Călugărițele ies una câte una din chilii, înves-mântate în rasa neagră, lungă până 'n pământ. Pă-șesc mărunț, cu ochii plecați și cu mătaniile sumese pe mână. — Sabia Domnului, o poartă și'n culcare și'n sculare.

Mănăstirea Văratec.

Intrăm în biserică. — Geme Casa Domnului, de lume chipuri și porturi de toată mâna. Văratecul vara se pre-face în oraș; d'ăia și măicuțele își țin obrazul mai sub-țire și vesmintele mai cu multă cheltuială.

Lumânările ard tihnit în policandrelor bogate, lumi-nând catapeteazma cu icoanele de aur, și zugrăveala, bine păstrată, a pereților. Văratecul nu e așa de vechi. Iși are urzirea cam de pe la sfârșitul veacului al 17; în timpul de față este cea mai populată în maici și cea mai bogată mănăstire din Moldova.

S'au rânduit slujitoarele Domnului: în strana dreaptă, cântărețele; în cea din stânga, cititoarele; bătrânele în jilțuri, mestecă din buze, fiecare spune slujba în gând.

Maica stareță își ascultă ucenicele de pe jilțul mai ridicat. Și cum stă cu stânga rezemată în cârja pas-torală, cu mânerul scump, rasa de mătase svârle în lături ape, ape; iar când ridică dreapta, spre închinare, pe piept strălucește, în sori mărunți, crucea cu pietre nestimate.

Cântă maicele cu smerenie și cucernicie în glas; iar chipul se desprinde și mai bălan de sub comănacul cernit. Când încetează cântărețele, încep cititoarele. Iar glasul răspicat și vorba deslușită, ne poartă în alte lumi,

scăpătate. Ne trec pe dinainte chipuri, cu pecetia suferinții pe frunte; ne aduc în față pe îndurătorii omenirii. Pleacă cititoarele ochii pe psaltihia îngălbenită de vreme și spun din viața martirilor, din pildele lor, spun și din chinurile lor.

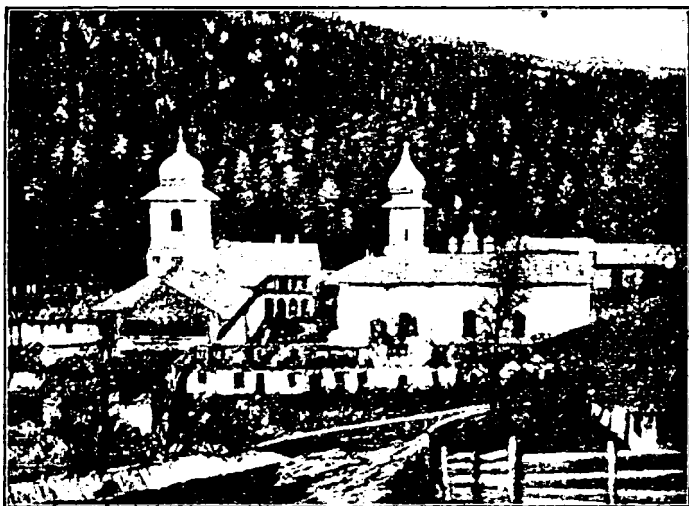
Credincioșii ascultă, își plimbă ochii peste icoanele împărătești și li se opresc privirile pe chipul blând, pironit pe cruce. Se încruntă fețele creștinilor, se strâng pumnii și crâșnesc dinții, împotriva acelor cari au putut fi așa de vrășmași, cu sufletele atât de bune!... Dar de pe buzele Mântuitorului par'că se desprind în clipa asta vorbele: «Iartă-le lor Doamne, că nu știu ce fac!» Credincioșii pleacă frunțile și se închină.

Am ascultat slujba până la sfârșit...

La ieșirea din biserică, cercetăm și mormântul, unde doarme cântecul, dragostea și durerea lui Eminescu,—Veronica Micle. Un grilaj mărunț împresoară țărâna, sub care repauzează aceea care a îmbogățit visurile marelui poet.

Agapia — Vale.

O fâșie albă, încondeiată pe un verde închis,—așa duce drumul la Agapia, printre trâmbelele de munți. În dreapta, Muncelul, chel și gârbov, se uită măhnit la

Mănăstirea Agapia Vale, după arderea din anul 1903.

vecinul din stânga, cum își leagă pe spate pădurea deasă de brazi și mesteacâni. Dela cișmeaua, cu apă rece, de sub poalele muntelui, se vede mănăstirea, ca o cetățue, vârată în mijlocul brădetului.

Cu cât ne apropiem, cu atât biserica cea mare se desprinde mai mândră și mai făloasă dintre chiliele albe, strânse împrejurul ei, ca puii la cloșcă. Iar deoparte, printre căsuțele mărunte ale maicelor, se ridică, mai răsărite, bisericuțele: Adormirea Maicei Domnului și Sf. Ioan Bogoslovul,—amândouă de lemn și foarte vechi, nu li s'a găsit leatul urzirii. Atâta doar se știe că la 1821, în vremea zaverei, Sf. Ioan Bogoslovul a fost arsă de turci, și a stat așa în dărâmături până sub domnia lui Șuțu, când s'a milostivit Domnitorul și a făcut-o la loc.

Mănăstirea Agapia a fost de călugări până la 1805, când s'a schimbat în maici prin hrisovul Domnului Alexandru Moruzi, voevodul din acele vremuri.

Pășim pragul bisericii, celei mari. O lumină vie se resfrânge de pe zugrăveala pereților,—spălată destul de bine în urma groaznicului foc din vara anului 1903. La agapia nu mai sânt sfinții pe cari îi cunoaștem, din toate bisericile: slabi, cu fețele supte și cu ochii stinși. Acî e altă zugrăveală, a lucrat altă mână, cu trăsături nouă, nesămuite cu cele de nainte și nici cu cele cari au venit mai târziu. Sfinții lui Grigorescu au trupurile rotunde, obrazul plin și rumen, ochii vioi, dar cu multă blândețe în ei și cu multă bunătate. Sânt chipuri dintre noi, fețe luate din mijlocul nostru. Maestrul a zugrăvit românul, așa cum e el: voinic și mândru. Și după ce i-a prins chipul pe icoană, i-a mai picat din vârful penelului ceva; i-a picat suflet, i-a dat viață și i-a suflat bunătate în toată făptura. Iar din amenințarea pensulei, cum numai Grigorescu știă, i-a pus vorba în gură și clipeala în ochi. Sfinții lui stau gata să asculte rugăciunea, gata să grăiască tămăduirea.

Sfinții lui Grigorescu sânt români la chip; dar blajinul din ochii lor n'are hotar de nație.

Fiecare icoană ne oprește ochii în loc: Dumnezeu tatăl,—cu puterea fără margini în făptură și pe față cu bucuria părintelui, mândru de fii săi,— privește vesel cei dintâi copii ai Paradisului. Tânărul Tobias, cu ochii pierduți în zare, a pornit pe drumul lung al Medei. Iscoditorul celor zece porunci s'a oprit sub poalele unei stânci. Isbește Moise cu toiagul în piatră, țâșnește isvorul bogat; iar poporul, fript de sete, îngenuche în murmure de laudă.

Pe arcul de zid, se desprinde, în icoană, norod mult, grămădit în poarta cetăței; iar printre vesmintele și ramurile verzi, așternute jos, străluce chipul Mântuitorului, frumos și plin de bunătate,—intrând în Erusalim. Pe boltitura de deasupra zidului, bătrânii prooroci ai vremii, privesc gânditori spre sfânta Treime, înconjurată de armata îngerească.

Trecem pronaosul, cu mormintele ctitorilor acestui lăcaș: Hatmanul Gavrilă cu soția și cu fata și fratele său Vasile Vodă Lupu.

Un mănuchi de raze, scăpate prin fereastra de deasupra își împrăstie bogăția de lumină și înviorează mai mult chipurile, cu frunțile sbârcite ale celor patru evangheliști, strânși roată împrejurul boltei de sub turn. Acî, marele Păstor trece pe rând: deoparte stă vorbă cu Samarineanca; de alta, dă pilde Cananienței; de cealaltă, scoală din morți pe Lazăr.

Plimb ochii și privirile îmi cad pe cununa de lumină încinsă pe fruntea lui Isus, îngenuchiat în grădina Ghetsimaniei. El păzește îngerul la spate, dar Fiul omului par'că stă să zică: «lasă-i să vie, așa e voia Tatălui și așa trebuie să se întâmple». Cum picură ceara din lumânare, așa picură răbdarea în suflet, când trec ochii spre stânga. Inceputul așteptat, aci se sfârșește. Cel care a gonit moartea la mulți, pe a lui și-o duce singur spre vârful Golgota.

În dreapta și în stânga, se întind stranele dealungul pereților, ca niște ariei negre. Iar în mijloc se înalță, în zid de aur, catapeteazma, cu icoanele împărătești, toate împodobite cu scumpeturi și zugrăvite frumos.

În fața altarului, pe o strană mare, veghează, cu privirea ei dulce, Maica Domnului, încinsă într'un cadru de argint, nituit cu pietre scumpe. Icoana e atât de veche, că până acuma nu i s'a putut dovedi leatul. Din trecutul ei depărtat atât s'a aflat doar, că e una din acele icoane, cari spun minunile Maicii Domnului la Sâmbăta Acatistului; că acum câte-va veacuri în urmă, când au înconjurat Perșii Țarigradul, icoana asta a fost ridicată pe ziduri și cu minunile ei prea slăvite, a apărat cetatea de urgia vrășmașilor. Și azi se cunosc urmele cătușelor, cari ajutau la ridicarea ei pe ziduri.

Prin multe locuri a fost purtată icoana sfântă. Întâi la Mănăstirea Boiștea, lăcaș dăruit azi; de acolo a trecut la Topolița, apoi la Gârcina, sub poalele Oprișenilor, unde a stat până la 1804, când a adus-o Mitropolitul Veniamin la Agapia. Dar nu s'a bucurat de multă pace nici atunci, c'a început să sufle vântul zaverei, și la 1821 au ars Turcii mănăstirea până 'n temelie; iar icoana, ca să scape de furia păgânilor, a fost îngropată în pădurea de pe dealul Bogoslovului, unde a stat ascunsă în pământ un an și jumătate.

La 1873, când se depărtase pentru totdeauna vijelia prăpădului păgânesc,—s'a îngrijit icoana: au îmbrăcat-o cu argint din nou și au încins-o într'o coroană cu pietre scumpe, așa cum se găsește și azi.

Rotesc din stânga ochii deasupra stranelor, pe procvățul de atlas albastru, cusut în fir de aur. Multă vreme mă uit la chipul dumnezeesc al Mântuitorului și aștept să-i sboare de pe buze vorbele: «Adevăr, adevăr, spun vouă, unul din voi mă va vinde!» Parcă după o clipă, se mișcă apostolii, făcuți roată împrejurul mesei, se turbură și se uită unii la alții, întrebători...

Procvățul acesta, cu cina cea de taină, a fost dăruit, se zice de Ștefan-cel-Mare.

Pășim spre altar. În ușa din dreapta, ucenicul Dimitrie, îmbrăcat în rasă lungă, cu barba albă și plecat puțin de mijloc,— ne face par'că semn să intrăm și aci. Soarele a năvălit pe fereastra din fund, poleind și mai mult pereții. Deoparte, cei trei Erarhi stau de vorbă. Decealaltă: Sf. Spiridon, gândește la vre-o minune; Alexandru cercetează cartea binelui; iar Neculae, socotește bătrânețea în barbă. Și câteși trei se uită, cu coada ochiului, spre Pristolul din mijlocul altarului. Aci, pe sfânta Masă, printre mai multe evanghelii, ține ochii în loc una groasă, îmbrăcată cu argint și poleită cu aur. Scoarța o împodobeste mulți îngeri și sfinți; iar printre toți, stăpânește făptura lui Isus, scoțând pe Adam și Eva din Iad.

Cartea e scrisă cu mâna, în limba slavonă, acum cinci veacuri aproape. Literile sânt groase și trase cu îngrijire, par'că ar fi tipărite; iar la începutul fiecărei evanghelii se află chipul Evanghelistului.

Evanghelia, în întregime, are o greutate de douăzeci chilograme.

Mănăstirea Agapia, rânduindu-se printre cele dintâi lăcașuri sfinte, ale neamului nostru,—stăpânește odoare de mare preț; Cruci, icoane, tot felul de cărți biseri-

cești, vesminte preoțești, diaconești, rase sfinte,—toate cu veleaturi, înfundate în negura trecutului.

Un panaghier de argint își arată anul 1581, când a fost dăruit de Isaia, Episcopul Rădăușului; o cruce de argint în opt colțuri, suflată cu aur, dată în 1593 de Siloam, moșul lui Aron Vodă; alta, lucrată în filigrană, făcută danie mănăstirii de către M. S. Regele Carol, la anul 1868, cu privilegiul închinării sale în acest lăcaș. Apoi o cruce împodobită cu lemn sfânt, din crucea pe care a fost răstignit Domnul Isus Cristos. Odoorul acesta a fost dăruit stareței Taveta Ursachi de către patriarhul dela Erusalim, la 1861, când maica și-a purtat trupul spre închinare la sfântul mormânt.

Încă un odor de mare preț, este icoana cu chipul lui Isus, împresurat în cadru de argint, suflat cu aur. Această icoană e dăruită de Principele Gustav Adolf, moștenitorul Tronului Suediei și Norvegiei, spre pomnirea trecerei și închinării sale în această Casă a Domnului, în primăvara anului 1879...

A fost mare comoara dela mănăstirea Agapia, dar urgiile, cari s'au abătut peste ea: focuri după focuri, prădări peste prădări și încălcări păgânești,— au prăpădit multe odoare sfinte, și multe au căzut în mâna dușmanilor...

I. Chiru-Nanov

GLASUL VIEȚEI

Scriitorul X povestește: În Kopenhaga este o stradă care se cheamă Vestervold, un bulevard nou și foarte puțin populat și încă și mai puțin frecventat de lume. Case puține, felinare și mai puține; iar oameni aproape deloc... cu alte cuvinte, un bulevard pustiu. Abia în lunile de vară dacă ce mai abate pe aci câte un rățacit...

Iată ce mi s'a întâmplat mie, aseară, pe strada asta: Mă plimbam singuratic, când, lucru neobicinuit, văd venind în fața mea o femeie. De jur împrejur nimeni, numai noi amândoi. Felinarele deși aprinse, licăreau așa de slab încât nu-i puteam vedea fața. Desigur că-i o pasăre a nopții îmi zisei eu și trecui mai repede.

La capătul bulevardului, mă întorsei înapoi: femeea se întorsese și ea, așa că ne întâlnirăm iară. Mă gândii: desigur că așteaptă pe cineva; ia să văd pe cine? Trecui iar înainte și iarăș mă înapoiai.

Abia la a treia întâlnire, o salutai și intrai în vorbă cu ea:

— Bună seara! Cred că așteptați pe cineva.

Ea tresări.

— Nu! ba da, aștept pe cineva.

— Și n'aveți nimic de obiectat dacă mi-ași permite să vă țiu tovarășie până vine cel așteptat?

— Nu! dinpotrivă, vă mulțumesc... dar la drept vorbind nu aștept pe nimeni, ci venii să mă plimb puțin; aci-i așa de liniștit și singuratic...

Ii dădui brațul și plecarăm flecărind tot drumul.

La început refuză să meargă la braț.

Plimbarea aceasta, la ora asta și pe bulevardul a-

cesta, nu era de loc lucru plăcut. Nu-i puteam vedea fața și asta mă intriga. Aprinsei un chibrit, prefăcându-mă că vreau să mă uit la ceas și răușii să mă uit bine la ea.

— Nouă ore și jumătate, zisei eu.

Ea tresări ca de frig, iar eu folosindu-mă, îi oferii încă odată brațul meu și-i propusei să mergem la o cafenea ca să ne mai încălzim.

— Hai să mergem la „*Tirol*” sau la „*Național*” îi repetai eu.

— Bine, dar D-voastră nu vedeți că nu pot să merg nicăiri? îmi răspunse ea.

Abia atunci observai că era în doliu și că un voal mare de crep îi flutura pe după gât.

Mă scuzați. Modul cum primi necunoscuta scuzele mele, îmi dete să înțeleg că nu este ceeace o luasem eu de la început.

— Vă rog încă odată, dați-mi brațul, îi repetai eu, vă mai ține de cald.

Mă prinse de braț.

Ne plimbarăm în sus și în jos, vorbind banalități. Se opri deodată și mă întrebă cât e ceasul, a oi pornirăm iarăși.

— Zece, îi răspunsei eu și o întrebai apoi unde locuște.

— Strada K.

Mă oprii în loc, eu de data asta și o întrebai dacă-mi dă voie să o petrec până la poarta casei.

— Nu, nu se poate, n'aș vrea să vă obosiți pentru mine. D-voastră locuiți pe strada Bretgade, în direcție opusă cu strada mea...

— Da, de unde știți? o întrebai eu foarte mirat.

— Eu știu chiar cine sunteți — îmi răspunse ea.

Apoi tăcere. Merserăm braț la braț. Lumină multă și lume și mai multă. Ea părea grăbită, voalul negru îi flutura în aer. Imi zise:

— Haidem mai repede.

Ajunși la poarta casei ea se întoarse să-mi mulțumească că am condus-o. Ii deschisei poarta și ea intră ezitând. Eu după ea. Mă luă de mână și urcarăm scara tăcuți.

Ajunserăm la etajul al doilea; ea deschise o ușă mare, intră într-o cameră spațioasă și mă trase după ea. Tot trăgându-mă de mână mă duse în altă odaie care comunica cu cea dintâi; de odată — fără veste, ea îmi sări de gât, acoperindu-mă de sărutări cu o voluptate nestăpănită, mă sărută pe obraz, pe ochi, și pe buze cu mult foc.

— Șezi, îmi zise în sfârșit cu o voce turburată. Aci-i o canapea... aprind îndată lumânarea.

E drept că și aprinse o lumânare. Foarte mirat și tot atât de fericit mă uitam împrejur neștiind unde am căzut... Era o odaie mare, un salon, mobilat cu mult gust, cu mobile alese și scumpe.

Două uși mari în canaturi, răspundeau în alte încăperi. În zadar cercam să-mi dau seama unde nemeisem și ce fel de femeie era asta.

— Cât de frumos e aci! Locuiți chiar aci? o întrebai eu.

— Da! e casa mea, răspunse ea lenș.

— E casa D-voastră? Atunci locuiți împreună cu părinții D-voastră.

Ea zâmbi și răspunse: Nu, nu, eu sunt femeie bătrână. Uitați-vă!

Și-și desbracă jacheta și voalul.

— Uitați-vă acuma, îmi spuse ea și iar mă acoperi cu un val de îmbrățișări și de sărutări.

Să tot fi avut vreo douăzeci și doi, douăzeci și trei de ani. Purta la mâna dreaptă o verighetă, ceia e arăta până la un punct oarecare că era măritată.

Era frumoasă, prea frumoasă chiar și plină de viață.

Voiam să știu cum o cheamă, cine este bărbatul ei, dacă cumva are sau nu are bărbat și principalul... unde mă aflu; dar abia deschisei gura că ea se și repezi la mine și mă înăbuși cu sărutări, poruncindu-mi să nu fiu curios.

— Mă cheamă Elena — îmi zise — și cred că-i destul. Și adăugă:

Vrei să bei ceva? eu nu mă deranjez ci sun pe servitoare și vei fi servit. Treci până atunci în dormitor.

Ascultai și trecui în dormitor. Lumina din salon nu prea ajungea aci, putui totuși în chip nedeslușit să examinez și încăperea asta unde era mult gust în aranjament. Un pat, cu două așternături!... Elena comandă servitoarei să ne aducă vin. După ce aduse vinul, servitoarea fu concediată. Elena se ivi în pragul dormitorului, iar eu mă sculai în picioare ca să o primesc; ea însă nu așteptă mult și se și aruncă în brațele mele...

Asta a fost aseară.

Ce a fost mai departe? Așteptați să vă povestesc... c'a mai fost ceva.

Când mă trezii din somn dimineața târziu... se luminase d'a binelea. Elena se sculă și ea tot atunci, îmi zâmbi prietenos și'mi șopti ceva la ureche. Măinile îi erau albe, mătăsoase, pieptul virgin... Ii șoptii și eu ceva dar nu putui isprăvi căci îmi închise gura cu buzele ei, sărutându-mă cu pasiune. Se luminase de ziua bine de tot și noi nu ne mai înduram să ne sculăm.

Mă sculai cel dintâi. Elena mă urmă și-și trase pantofii; apoi începu să-și facă toaleta. În momentul acela mi-a fost dat să văd și să trăesc câteva minute cari și acum mi se par că au fost un vis urât.

Mă spălăm. Elena trecuse nu știu pentru ce în odaia de alături și în momentul când ea deschise ușa mă uitai și eu într'acolo. Mă isbi un curent de aer rece ce venea pe fereastra deschisă din odaia a treia, în mijlocul căreia era o masă lungă și pe ea întins un mort... Mortul acela, cu o barbă lungă și sură, culcat într'un sicriu, era oare bărbatul ei?! Avea fața galbenă și o expresie plină de desnădejde. Toate astea le vedeam limpede la lumina zilei și nu știam ce să cred. Ingrozit, nu mă mai uitai; dar nici nu mai întrebai nimic.

În pripă, mă și îmbrăcai, așa că Elena, înapoindu-se în dormitor, mă găsi gata de ducă. Abia mai puteam răspunde la îmbrățișările ei pasionate. Iși aruncă un șal pe umeri și mă însoți până la scară. Merserăm amândoi fără să scoatem o vorbă. Ajunși la poartă

ea se lipi de poartă ca să nu o vadă nimeni și-mi șopti:

— Așadar la revedere!

— Pe mâine nu?!... o întrebai eu.

— Nu, pe poimăine...

— Da dece nu mâine?...

— Dece? Vezi, dragul meu, mâine mă duc la înmormântarea unei rude. Acuma știi de ce!

— Atunci, pe poimăine!

— Da, bine, vino și te voi aștepta la poartă. La revedere!

Plecai.—

Cine era femeia asta? Cine era mortul? Oh! și ce față desnădăjduită!

Glont, mă dușei la cafeneaua Bernin unde știam că găsesc Anuarul adreselor. Răsfoii în grabă și găsii numele ei. Cerui toate ziarele de dimineață și citii anunțurile de înmormântare printre cari găsii și anunțul Elenei. Era cu litere mari:

Bărbatul meu și-adat sufletul azi, după o lungă și grea suferință la 53 ani.

Anunțul era în ziua a treia.

Am stat multă vreme și m'am gândit și mai mult... Acel bărbat era așadar soțul ei; el se însurase cu ea care era mult mai tânără ca el, cu trei zeci de ani mai tânără! El s'a îmbolnăvit într'o bună zi și a murit... iar tânăra femeie respiră acum ușurată...: *Glasul Vieții!*

În l. norvegiană de K. Hamsun.

În românește de Gh. D. Belinsky.

CRONICA TEATRALA

Teatrul Modern. Compania dramatică Davila: *Scandalul*, piesă în patru acte de Henry Bataille.

A avut o idee fericită Compania Davila să reprezinte încă o piesă din teatrul lui Henry Bataille. Toată lumea își amintește de succesul pe care l-au avut pe scenele noastre *La femme nue*, *Maman Colibri* și *La vierge folle*. Bataille este poate cel mai de seamă dramaturg francez din zilele astea, așa de sărace în adevărate și durabile opere teatrale, cu toată îngrijitoare supraproducțiune de drame și comedii. Teatrul lui Bataille impresionează prin simplitatea și caracterul uman al temelor ce abordează, prin adâncirea psihologică a caracterelor și prin poezia în care știe să învâluie pasiunile și păcatele. Henry Bataille, care a debutat ca poet, a vroit și a putut să rămână poet chiar în drama modernă și burgheză (sau aristocratică uneori). Într'o prefată, la una din lucrările sale scrise pe la 1898, el îndemna pe poeți să se apropie cât mai mult de realitatea vieții moderne și să extragă dintr'însa poezia profundă pe care o ascunde. «Poeții, zice el, nu sunt totdeauna niște emigranți spre odinioară, spre aiurea sau spre cugetarea pură... Poeții au să caute să priceapă cât mai de aproape înțelesul lucrurilor de toată ziua, au să se aplece din ceas în ceas tot mai cu luare aminte asupra inimii însăși și *sângelui* vieții...» Acest lucru l-a încercat Bataille și din alianța aceasta a realității moderne cu poezia, sau mai bine zis extrăgând din această realitate poezia ei latentă, a izbutit să dea ade-

vărate tragedii moderne în proză. E în proză scrisă cea mai mare parte a teatrului lui Bataille, într'o proză preciză și elegantă, dar de câte ori autorul nu e furat de închipuirea lui de poet și nu auzim în gura personagiilor lui adevărate cântece, slăvind când poezia intimă a lucrurilor, când tremurările cele mai delicate ale sufletelor!

Este un «*théâtre d'amour*» și teatrul lui Henry Bataille. Sentimentul acesta este centrul tuturor pieselor lui. E o veșnică temă cu infinite variații. În *Scandalul* «groaznicul stăpân al oamenilor și al zeilor» ia o formă mai lamentabilă, mai înjositoare: este vorba de o dragoste vinovată, o orbire de o clipă, care turbură viața unei femei și a unei familii, chinuște pe femeie, grămădește minciuni peste minciuni, până ce «scandalul» e înăbușit de sufletul bărbatului nevinovat, stăpânit de un sentiment mult mai puternic, mult mai uman. Și de data asta, întreaga piesă e brodată pe un fapt divers, dar cu ce simplitate de mijloace, cu ce pătrundere a sufletelor, cu câtă vigoare și cu cât patetic!

Charlotte Ferioul, soția unui bogat distilator de parfumuri din sudul Franței, femeie cum se cade și mamă de familie, face cunoștință la băi la Luchon cu un fel de aventurier internațional, un *rasta* din cei ce circulă prin marile centre și prin stațiunile balneare *chic*, unul dintre acei oameni despre care nimeni nu știe de unde vin și cu ce trăesc. Neexperimentata Charlotte, trăită în lumea burgheză, nebănuind cu cine are de aface, se simte irezistibil atrasă spre misteriosul străin. Înainte de a se putea desmetici, și cum străinul știe să meargă drept la țintă, d-na Ferioul ajunge amanta lui Artanezzo. Trăită până atunci în afecțiuni domestice liniștite, cunoaște dintr'odată patima deslănțuită. Curând însă biata femeie vede cu cine a avut de a face: Artanezzo, jucător de cărți veșnic strîmtorat și urmărit de nenoroc, începe să o *tapeze*, — cu multă artă de altfel și cu multe menajamente. Speriată și desgustată, Charlotte îi dă un inel scump, pe care nobilul cavalier îl amanează ca să-și plătească datoriile. Soții Ferioul se întorc grabnic la ei acasă, la Grasse. Dar Charlotte nu scapă numai cu atât; ușurința ei, cam neexplicabilă de altfel, o să aibă groaznice urmări. Artanezzo o urmărește cu scrisori, ba încă își anunță venirea la Grasse. Nu numai că a amanetat inelul, dar folosindu-se de numele ei s'a împrumutat cu sume mari dela un cămătar pe polițe false. Cămătarul amenință acum cu scandalul. Sărmana Charlotte e aproape să-și piardă mințile. Crede că Artanezzo vine să încerce un ultim șantaj, să o denunțe bărbatului ei. Dar se vede că amantul acela de o săptămână, orcât de decăzut este, mai are un pic de delicatețe într'însul. Venirea lui la Ferioul este numai un pretext ca să revadă pe Charlotte, acum când se simte la mărghinea peirii, să-i restituie scrisorile și să-i ceară iertare pentru urta lui purtare. Nimic mai dureros ca viața de degradare a acestui declasat urmărit de păcate și nenoroc: O milă nesfârșită cuprinde pe Charlotte după ce ascultă dureroasele mărturii ale omului acestuia căruia i-s'a dat și pe care l-a iubit o clipă. Artanezzo pleacă, dar totul nu se termină așa de ușor. Scandalul e gata să explodeze. Cămătarul

Herschen a intentat un proces de escrocherie lui Artanezzo pentru polițele false și a citat ca martoră, la Paris, pe d-na Ferioul. Artanezzo a luat toată vina asupra lui și mărturisește că n'a cunoscut pe d-na Ferioul, de numele căreia s'a servit, niciodată personal. Soarta lui Artanezzo e în mâinile Charlottei : o vorbă a ei poate scăpa de pușcărie pe omul pe care l-a iubit. După lungi și dureroase șovăieli, după ce se ținuse secretă, cu ajutorul grefierului Parizot, citarea la Paris, Charlotte se hotărăște să meargă să depună ca martoră. Pretextează, pentru a putea pleca, o chiamare lângă mama ei bolnavă. Ferioul care văzuse starea de continuă turburare a Charlottei, simțise, din reticențele și demersurile misterioase din jurul lui, că ceva se ascunde, clocește în casă la el. Intr'o scenă violentă, el află totul silind la mărturisire pe grefierul Parizot, un om de casă al lui, cel care înlesnește mergerea în secret la Paris. Prima mișcare a lui Ferioul, în clipa când află greșala și nebunia Charlottei, este să dea o pildă groznică, să-și isgonească soția în fața întregii case, a mamei lui, a copiilor, a servitorilor. Infuriat chiamă pe toți ai casei, și pe Charlotte. În fața privirii speriate a bieteii femei, înaintea chipului ei împietrit de spaimă și durere, Ferioul se desmeticește o clipă, uită de propria lui furie și nemerește un pretext pentru a justifica adunarea întregii familii. În loc să-și gonească soția, Ferioul își mănâncă durerea și desnădejdea și lasă pe Charlotte să plece la Paris, prefăcându-se că nu știe nimic. Dar după o luptă atât de eroică cu propriul lui suflet urmează detenta ; după plecarea Charlottei, la sfârșitul actului al III-lea, Ferioul cade în brațele mumei sale neputând să-și mai prefacă durerea.

Charlotte suie calvarul până la sfârșit. Se duce la Paris, face mărturia și Artanezzo e achitat. Se întoarce la Grosse, în credință că Ferioul tot nu știe nimic. Este însă în casă o atmosferă de minciună și prefăcătorie, care apasă toate sufletele. Charlottei i-e destul să privească mai adânc în ochii lui Ferioul ca să poată ghici că el știe tot.—Ucide-mă, ucide-mă! este strigătul întregii ei ființe. Nenorocita e zdrobită de atâta suferință și suprema ușurare nu i-o poate aduce decât mărturisirea întreagă a vinei ei, întâmplă-se orice. Moartea, de mâna lui Ferioul, pe care l-a iubit și-l iubește încă, iată ce mai dorește. — Nu mai puteam îndura suferința asta, faceți acum ce vreți cu mine! Și sârmana cade nimicită. Dar în zilele din urmă în sufletul lui Ferioul s'a petrecut cea mai grozavă luptă. A simțit, cum simte și acum, în fața zdrobirii acestui biet suflet care i-a fost și-i este scump, că o legătură vitală nu se rupe într'o clipă, că sânt între suflete și inimi legături mai puternice ca viața, mai puternice ca moartea, mai puternice ca păcatul, și că adevărul adevărat stă în milă și iertare. Când toată lumea s'a ridicat împotriva sârmaneii femei căzute, el care a simțit fatalitatea greșelii într'alții pentru că a simțit-o și într'însul, a văzut că femeia aceasta, cu tot păcatul ei, era femeia lui, trup din trupul lui, suflet din sufletul lui. Și acum când stă să o judece, când mintea îi poruncește să o osândească, și să o alunge, adâncul inimii lui de om adevărat îi poruncește să ierte. «In unirea dintre ființe sânt mai multe lucruri în joc, nu numai fericirea lor... Am fost fericiți împreună,

trebuie să fim tot împreună și nefericiți». Acum nu mai poruncește egoismul și prejudecățile sarbede ale onoarei curente, ci o inimă omenească îndurată, care a priceput adâncimea și tragicul suferinței omenești. Soții au să trăiască tot împreună, retrași, ei între ei, cu resturile bieteii lor fericiri apuse și cu durerea lor... Și înaintea ochilor lui Ferioul licărește, ca o îndepărtată și chimerică speranță, gândul că poate odată și odată, vechia lor dragoste, trecută prin focul purificator al suferinții, are să se întoarcă, nu la fel, ci altcum, poate mărită, sporită, tocmai pentru că a fost slabă și vinovată,—și că atunci iertarea deplină va însenina sufletele lor îndurerate și le va aduce pacea cu care trebuie să intre în eternitate...

Dar pe când Ferioul monologă nobilele și umanele lui gânduri, sârmana femeie zdrobită la trup și în suflet, adormise. Băiețașul lor intră în odaie. Sunt pline de cel mai desăvârșit patetic cuvintele cu care se termină piesa : «—Taci, mama doarme...»

Pentru că interesul pieselor lui Bataille nu stă în intrigă, ci în adâncirea psihologică și în impresia de viață adevărată pe care o au, rezumatul acesta schematic nu poate da decât o sarbădă idee despre însăși piesa. Faptul divers pe care l-a întâlnit Bataille i-a dat prilejul să adâncească niște suflete și să ne dea fiorul fatalității, ca în tragedia antică. Piesa ne lasă însă și oarecare nedumeriri. Pricepem foarte greu greșala dela început a Charlottei; în afară de întâmplarea absurdă, de fatalitate oarbă, nu găsim altă justificare. Mai sânt și alte câteva amănunte și situații care ne fac să privim *Scandalul* ceva mai prejos, ca frumusețe dramatică, decât *Maman Colibri*, *La femme nue* și *La vierge folle*. Este totuși una din lucrările reprezentative ale teatrului lui Bataille.

Reprezentarea *Scandalului*, grație excelentei interpretări a d-nei Voiculescu și a d-lor Storin și Radovici, este unul din succesele durabile ale stagiunii. Prima reprezentare a fost un adevărat triumf pentru artiști și pentru d. Davila, pe care publicul a ținut să-l cheme pe scenă la sfârșitul actului al III-lea. Eroina lui Bataille, Charlotte Ferioul, — și știm cât de complete și de pline de adevăr sânt femeile din teatrul acestuia — a găsit o interpretă cum nu se putea mai mișcătoare. D-na Voiculescu ne-a arătat — e greu să numărăm pentru a câta oară — toată măsura frumosului său talent. Transfigurată de vârtejul patimei în actul I, chinuită de remușcări, turburată apoi, așteptând îndărătul unei uși, cu neliniștea unuia care-și așteaptă osânda la moarte, cum i se țese dincolo soarta; înnebunită de spaimă când crede că citește osânda în ochii bărbatului, în marea scenă din actul al treilea; zdrobită, nimicită în întreaga ființă, în actul cel din urmă, când orce nădejde a pierit, d-na Voiculescu a susținut cu o impresionantă energie acest covârșitor rol, în care momentele tragice și patetice abundă.—Cu o mare simpatie a fost întâmpinată isbânda desăvârșită a d-lui Storin în rolul lui Artanezzo, din care d-sa a făcut o impecabilă compoziție, plină de discreție, măsură și tărie concentrată. În actul al II-lea, după despărțirea de Charlotte, a fost aplaudat la scenă deschisă.—Foarte impresionant jocul d-lui Radovici în rolul lui Ferioul, rol potrivit cu temperamentul și talentul d-sale. Plină de firesc și de adevăr scena cu Parizot, când îi scoate cu sila mărturisirea; plină de energie furia care-i crește la aflarea rușinei; înduioșătoare iertarea aproape șoptită dela sfârșit.

Lazăr Cosma.

POLEMICE

Scrisoare deschisă d-lui D. N. Burileanu ¹⁾.

București, în 20 Noembrie 1911

Venerabile și ilustre coleg,

Citind răspunsul pe care mi-l dai în N. R. R., No 3 și 4 (vol. XI) din 13 și 20 Nov. c., la apărarea mea din prefața la scrierea asupra «Creștinismului daco-roman», împotriva acuzațiilor de necinste literară, pe care mi le-ai adus cu prilejul recomandării mele ca *titular* ²⁾ al catedrei de istoria antică și epigrafie, primul meu gând a fost, că nu ai nici un prieten: în adevăr, dacă ai fi avut unul singur, el te-ar fi oprit de a redeschide diferendul nostru, în care dela început n'ai avut de fel dreptate. Aceasta e, firește, numai părerea mea, pur subiectivă și—cel puțin ipotetic—direct interesată în cauză.

Fiind-că însă ai deschis din nou discuția, eu îți voi face plăcerea de a-ți răspunde «rupându-mi» după eleganta D-tale expresie, definitiv «gâtul», ceea ce va constitui un eveniment destul de îmbucurător nu numai pentru D-ta, ci și pentru toți ceilalți numeroși «prieteni» ai mei, cari-mi păstrează a-celeași simpatii ca și D-ta.

Voi îndeplini deci dureroasa operație cât mai circumstanțiat posibil, pentru ca și plăcerea D-tră să fie cât mai îndelungă, analizând punct de punct afirmările D-tale din «Răspuns».

Este exact că au fost două «rapoarte» de recomandare ca agregat, că d. Bogdan—ce-i dreptul nu cu argumentele ce i le împrumuți D-ta gratuit—a propus recomandarea mea dreptul ca profesor, și că unii dintre d-nii colegi (nu: toți, afară de d. Densușianu, d. Dragomirescu și D-ta!) s'au raliat la propunerea d-lui Bogdan. Dar acest lucru nu s'a întâmplat numai cu mine, ci și cu alți colegi: d. p. d. Mihăileanu dela Iași, care de patru d-ni profesori a fost recomandat direct ca profesor, tot așa de călduros ca și mine, și totuși restul membrilor colegiului și senatului l'au votat numai ca agregat. Prin urmare îmi e permis să cred, că primejdia recomandării mele directe ca profesor nu exista, întru cât, cum prea bine știi, în facultatea noastră, spre deosebire de cea de științe, e un curent general, «de dreptate» și «bun simț», cum zici D-ta, ca să nu se recomande noii colegi de cât potrivit gradelor prescrise de lege: suplinitor, agregat, profesor. Ast-fel deci nu teama că Facultatea și Senatul vor face o greșală—ridicându-mă, după comparația D-tale, dela rangul de notar la acela de prim-ministru³⁾—te-a făcut să vorbești împotriva mea, ci o altă cauză. În toamna lui 1909, cu prilejul recomandării mele ca suplinitor, D-ta cerând alături de mine suplinirea catedrei r.ăp. Tocilescu, fusesse respins, și nu numai atât, dar din discuția consiliului profesoral — consemnată în conda de procese verbale ale consiliilor Facultății noastre!—eșiseși cam mototolit în comparația cu mine. E omenesc să te fi supărat atunci pe mine, dar felul cum ai căutat apoi să te răzbuni și-a făcut încă și mai mult rău.

În adevăr, chiar în discuția «furtunoasă» ridicată în acea memorabilă ședință dela 2 Martie 1910, de afirmarea D-tale, că eu «reproduc» în cartea mea despre Marcu Aureliu «mai mult sau mai puțin, ideile ce se găseau în alți autori și în special în Wissowa» și anume, «une-ori citându-l, alte ori dispensându-mă de a o face», nu numai că membrii colegiului și senatului nu și-au schimbat părerile despre mine, cum afirmi despre d. Iorga, dar toți au rămas stupefiați de o atare acuzare, care, față de ideile ce le aveau despre mine, li se părea cu totul paradoxală. Că lucrul e așa cum spun eu, și nu cum susții D-ta, arată dezmințirea energetică ce ți-a dat chiar acum d. Iorga în «Neamul Românesc» din 15 Nov. c., tratând aserțiunea D-tale, cu privire la poziția luată de D-sa în senat, cu prilejul recomandării mele, ca *absolut falsă*. Cât privește cererea d-lui Iorga, de a se cerceta de o comisie afirmările D-tale, în loc să fie un triumf pentru D-ta, era din potrivă considerată ca «singurul mijloc prin care se putea repara public o nemeritată ofensă».

1) E bine ca această scrisoare să fie cetită alături de «răspunsul» d-lui Burileanu.

2) Întrebuințez acest titlu, de oare ce acela de «agregat» e illogic și impropriu, noi, agregajii definitivi nefiind atașați la catedra nimănui, ci fiind titularii inamovibili și deplin răspunzători ai propriei noastre catedre.

3) Comparație, pre cât de neamicală și necolegială pentru colegii mei de «agregație», pe atât de ne-la-locul ei, din punct de vedere al faptelor.

Dacă deci, venerabile și ilustre coleg, D-ta chiar acum' după ce au trecut aproape doi ani dela recomandarea mea încă tot denaturezi cu o rară îndrăzneală faptele precise consemnate prin acte și procese verbale, dar atunci, în focul luptei, de câte neadevăruri trebuie să cred că ai fost capabil!

Să urmez însă mai departe operația autoruperii⁴⁾ de gât. Cum știi prea bine, alegerea comisiei, care să cerceteze acuzările D-tale, a fost o icoană fidelă a operațiilor electorale politice. Comisia propusă întâi de Decan a fost respinsă ca suspectă și a fost aleasă alta, din care făceau parte alți colegi «mai imparțiali». Raportul acestei comisii cuprinde achitarea mea de acuzația de necinste științifică adusă mie de D-ta, iar ca o «satisfacție» pentru D-ta—care erai iar mototolit—, ca un «compromis» (de o speță în adevăr «politică») între «prieteni» mei și ai D-tale, cuprindea și pasagiul citat de D-ta în chip cu totul fals, ca singur «verdict» al comisiei, că «lucrarea» mea «nu este așa de originală, precum susțin» eu «în prefață». Acest pasaj însă, care precum foarte bine observi și D-ta, nu-și avea locul⁵⁾, de oare ce eu în prefață susțin—cu modestie—numai că lucrarea mea «e (citez întâi după d-ta) o expunere ceva mai pe larg» și comisia însăși în «verdictul» ei ceva mai lung decât la D-ta, și de D-ta trunchiat cu intenții precăde «amicale», pe atât de puțin oneste, susținea că eu în lucrare utilizez și alte izvoare și expun și alte fapte și idei decât cele citate și tratate de «Wissowa», și deci de fapt eu dau, cum afirm în prefață, o expunere, nu: «ceva mai pe larg» cum îmi falsifici D-ta textul, ci *de fapt* «mai pe larg», precum dovedește Capitolul al IV-lea al cărții mele, care singur ocupă două treimi din carte (155 de pag. din 235), și ale cărui idei fundamentale nu le găsești, ilustre coleg, la nici un «Wissowa» de pe lume, ci, bune sau rele, geniale sau banale, sunt suflet din sufletul meu, precum au înțeles și au simțit toți cei ce au cetit cu nepărtinire cartea mea.

„În fața acestei constatări» a comisiei, colegiul și senatul, —deși, precum cu dreptate observi, D-ta ți-ai «susținut» «punctul D-tale de vedere», „care decurgea în mod fatal» *din patima D-tale*, «pentru a doua oară, cu dovezi noi», —m'au recomandat, au «avut curajul» să mă recomande, cu *toate* voturile celor prezenți—mi se pare 13—contra *unui* singur, al D-tale, așa precum fusesem propus dela început prin raport, ca agregat definitiv,—părerea D-tale, ca să fiu lăsat mai departe ca suplinitor „până când» voi „produce o scriere mai independentă și mai bine gândită» fiind și această «a doua oară» respinsă ca neîntemeiată

„Intervenirea» D-tale nu mi-a schimbat deci formula recomandării nici cu o iotă. Propunerea d-lui Bogdan, care avea adversari chiar printre prietenii D-sale, a rămas, ca și în cazul colegului Mihăileanu, o propunere onorabilă pentru noi, dar neîmpărțită de majoritatea celorlalți d-ni profesori. «Raportul» D-tale a fost însă dat la tipar, întru cât acest lucru nu ți se putea refuza D-tale, care acum erai în sfârșit ajuns,—după ce (îți întrebuițez fericitele D-tale expresii) «munciseși din greu ca să urci treptele ierarhiei», —«general», «membru la casație» și «prim ministru», adică, profesor, definitiv, inamovibil etc., etc., și totuși, Doamne, cât de discutabil, față de atâția «sublocoteninți» „stagiari» și „notari»!

Să trecem însă la altă ordine de idei: la continuarea «abuzurilor» făcute de «prieteni» cari mă slăviseră» cu prilejul recomandării, și cari nereușind să mă facă direct profesor, îmi premiaseră măcar cartea cea fără «nici-o valoare» la Academie, mă făcuseră Director al Muzeului Național, cu complicitatea Ministrului respectiv, și mă aleseseră membru corespondent la Academie, cu complicitatea tot așa de vinovată a Inaltului Corp.

„Dar», precum foarte bine observi D-ta, „când cineva se urcă dintr'odată prea sus, e în pericol de a-și pierde cum-pătul», intră într'o «stare patologică îngrijitoare» și, cu toate că nu e «curat ca o vestală» (!?), capătă „un curaj» care nu mai e normal».

Diagnoza D-tale, ilustre coleg, e în adevăr vrednică de admirație, căci deși D-ta nu cunoștea *toate* cauzele *exaltării* mele, ai reușit să precizezi maladia așa de clasic. Recunoscător însă, eu îți voi pune la dispoziție și celelalte elemente prime ale stării mele patologice.

După ce conjurația făcută între prietenii mei din țară și apreciatorii mei din străinătate, cu prilejul recomandării mele, mă salvase de supt vârful ascuțit al săbiei D-tale (nă a răposatului Damocles!) făcătoare de dreptate, «prieteni» *streini*, cari mă „slăviseră» prin diferite reviste și publica-

1) Mai înainte de toate, fiind-că comisia nu avea de cercetat de cât cinstea sau necinstea, iar nu originalitatea: pentru aceasta i-ar fi trebuit, cum singur observi în a doua parte a răspunsului D-tale, „mult timp» și (adăogăm amândoi) cunoștințe mai speciale.

ții ale lor, în loc să zvrârle la o parte umila mea teză de doctorat, care nici ea n'a scăpat de cenzura cu adevărat canonică a D-tale — căci doară campania electorală se ispravise în favoarea protejatului lor, — ei duseră și mai departe protecția dăunătoare stării mele mintale.

În adevăr, trecând dela simpla apreciere la folosirea materialului și rezultatelor mele (căci ei pretind că am adus și idei noi în acea chestiune, nu de interes special, ci general antic-clasic), ei denotau o revoltătoare părtinire a subsemnatului. Hugo Blümner, în ale sale *Römische Privataltertümer*, München 1911, din cunoscutul *Handbuch der klassischen Altertumswissenschaft* al lui Iwan von Müller, vorbind despre comerțul roman, la pp. 627—634, mă citează (de câteva ori chiar, *horribile dictu*, în imediata societate a lui Mommsen) pe opt pagini de patru zeci și șase de ori, primind în text și în note pe deantregul părerile mele, precum, ilustre coleg, te poți convinge singur, la caz de... suspiciune. De altă parte Mitteis și Wilcken, scoțând acum opera lor în patru volume, *Grundzüge und Chrestomathie der Papyruskunde*, Leipzig 1912, mă citează chiar în textul paginilor de mai multe ori pentru expunerile mele — nu de prima importanță pentru tema mea—asupra... Egiptului elenistico-roman. Și ca o culme a părtinirii și norocului, editorul a ales în prospectul trimis în toate părțile pentru abonare, ca specimen de pagină, tocmai pe aceea în care de două ori e pomenită antipatica persoană a sub-colegului D-tale.

Eu cred dară, că pieirea mea, venerabile și ilustre coleg, va fi norocul orb, pe aripile căruia eu plutesc în neștire. În adevăr, dacă D-ta la vârsta, pentru alții încă «fragedă», pentru D-ta însă, care ai lucrat din greu, în adevăr venerabilă, de 40 de ani, încă nu ai putut să-ți faci prin lume calea ce și-a făcut junele d-tale coleg, care deși are aproape 30 de primăveri, prin lucrările sale fără «nici o valoare», căci și ultima despre «Crestismul daco-roman» e, precum zici într'o notă, tot după detestabila metodă din «Marcu Aureliu», față de D-ta, e doară un cop'l «impertinent», pe care-l poți pune încă la colț,—și dacă D-ta ești expus acum la atacurile lipsite de condescendență (!) ale acestui favorit al orbului noroc, — apoi va veni totuși o vreme, când și norocul lui va muri, și când activitatea D-tale tăcută, acum încă total necunoscută, va străluci ca soarele înaintea ochilor uimiți ai generațiilor viitoare, pline de duioasă simpatie pentru nedreptatea și jignirea ce-ți fac contemporanii, prin părtinirea închipuitului și ciniului D-tale coleg.

Totuși ai o mângâiere chiar de acum: D-ta, prin «răspunsul» D-tale, ai atârnat din nou deasupra capului meu sabia regretatului Damocles: o mișcare și sabia simbolică mă va trimite în imperiul lui Hades: necinștea îmi va păta pe veci fruntea, pe care alții încercaseră să mi-o încununeze cu lauri. «Moartea» mea «civilă» va răzbuna sângeros nedreptatea ce ți s'a făcut.

În adevăr, în apărarea mea, eu am ales numai două puncte din amănunțitul D-tale raport. Pe celelalte am «binevoit a le oculi», cum zici D-ta, firește de teama de a nu le putea respinge și de a-mi pecetlui astfel singur înfrângerea mea.

Totuși, acum când «sabia lui Damocles» stă deasupra capului meu, mi-e egal de ce moarte voi muri. Cu «un curajiu «care nu mai e normal» voi ataca toate punctele, pe cari acum ori în viitor le vei mai ridica. (Ce-i dreptul, pentru viitor e bine, dacă vrei să mai răspunzi, să te grăbești, căci maldia mea merge repede înainte, în pas continuu cu urcarea mea tot mai sus, și deci e recomandabil pentru D-ta ca răspunsul să vie până ce mândria și suficiența mea patologică nu devin așa de grave, încât nici măcar să mai daign-ez să răspund răspunsurilor D-tale).

Am ales, ilustre coleg, în apărarea mea, numai două puncte, fiindcă n'aveam loc mult la dispoziție. Am căutat însă în schimb, ca cele două puncte să fie cât mai caracteristice: unul pentru ignoranța, celalalt pentru reaua credință a adversarului meu. «Răspunsul» D-tale îmi dovedește că am ales bine. Punctul ignoranței îl concezi și D-ta căutându-ți o scuză în malițiozitatea autorului german, pe care când ai vrut să-l consulți, spre a mă combate, ți-a oferit (șiretul, te știa că ești novice!) «o informație greșită», să vază ce o să faci cu ea!

Sfârșitul tragicomediei îl știi, pe trei coloane compacte din «răspunsul» D-tale îți cauți circumstanțe atenuante, fie încercând să dovedești, că, apărându-mă, și eu am arătat că sunt ignorant, fie, printre picături, administrându-mi diferite complimente amicale, ca: «răutate nespusă», «uşurintă», «lipsă de perspicacitate», «suficiență», «istoric fenomenal», «inconștiență», «cinism», «impulsivitate», spre a nu mai pomeni obuzele de 305 mm. dela începutul articolului: «stare patologică îngrijitoare» și «curajiu, care nu mai e normal»!

¹⁾ Asupra amândurora revin numaidecât și în amănunte; deci puțintică răbdare numai.

Al doilea punct ¹⁾, cel al relei credințe, a fost cel puțin tot așa de bine ales. În adevăr D-ta, după ce te vezi pus în situația comică a celui care ar da în judecată pe cineva că i-a furat mere dintr'un prun (căci tocmai așa e cu utilizarea lui «Wissowa» de către mine, când mă pui pe două coloane: cea românească vorbește de senat, iar cea nemțească de.... să-i zicem «consilium Principis»), te faci că nu asupra furtului de mere din prun, ci asupra constituției interne a merelor ai ținut să inziști.

Eu, să-ți spun drept, în locul D-tale tăceam. Căci prin răspunsul D-tale te disqualifici singur; și, cu toată supărarea amatorilor de polemici senzaționale, eu aș pune acum punct scrisorii mele. Dar, pentru ca să nu mai poți insinua pe viitor, că fug de discuție (și cine n'ar fugi, Doamne, de o așa discuție, în care la ir-nii se răspunde cu insulte, iar la argumente cu sofisme), voi încerca, deși aflându-mă într'o «stare patologică îngrijitoare», să răspund însului D-tale cu cea mai îndelungă răbdare și liniște, analizându-ți cu re-signare toate «paralelele» trecute, prezente și viitoare, pe cari vei mai ține să le aduci în discuție. În adevăr, eu sunt dator față de prietenii mei, să mă explic, ori de câte ori va fi atacată onoarea mea. Și cât D-ta vei pune astfel chestiunea, va trebui să te urmez. Căci, cât privește știința ori ignoranța mea, acelea nu sunt domenii, în cari să se poată aventura cu critica sa, cineva care se încurcă în folosirea celor mai elementare scrieri ajutoare, și în această direcție, n'am de răspuns decât celor «chemați».

D-ta susții că eu la pag. 17 sus, am luat întocmai o afirmație și un citat greșit din «Wissowa»: «Cea ce e grav însă e că citația din Wissowa, Marc. sic. *ἐαυτόν* I, 2, 17, e greșită, fiindcă acolo nu e vorba de nici un Annius Verus și d-l *Πάρβαν* a reprodu-s-o așa cum e în Wissowa». «Nici odată d-l P. și nimeni altul nu s'ar fi gândit să se folosească de acest text, spre a proba că Marcus era fiul lui Annius Verus — fiindcă textul nu spune de loc acest lucru — dacă s'ar fi referit dela început prin sine însuși la izvor. Iată o dovadă peremptorie pentru stabilirea relațiilor dintre d-l P. și W.»

Mai întâi de toate, ilustre coleg, citația lui «W.» nu este greșită: atât în capitolul 2 cât și în capitolul 17 al cărții întâi din «Comentariile» lui Marcu Aureliu, e de fapt vorba de tatăl său, Annius Verus. Și ar fi fost o greșală, dacă «W.» nu cita acele pasagii. Căci nu numai că ele vorbesc de tatăl lui Marcus, dar în cap. 2, prin confruntarea cu cap. 1, este dat chiar și numele Verus, pe care D-ta doreai să-l vezi, pe semne, indicat în toate literile lui în cele două capitole, înainte de a le cită ca informație nu ca «demonstrare» pentru Annius Verus, tatăl lui Marcus. (Documentele nu «demonstrează» ci «informează», ilustre coleg; demonstrația este în istorie de natură tot logică, abstractă, ca și în celelalte discipline și ea se bazează pe informațiile criticate, deci pe concluziile critice istorice, ir nu pe materialul brut istoric!). — Intru cât privește citația mea, ea nu e «așa cum e în Wissowa». Eu citez numai cap. 2, singurul necesar pentru informație, întru cât numai în el e vorba în special de tatăl lui Marcus, pe când în cap. 17 sunt pomeniți în două cuvinte amândoi părinții. Așa în cât, pentru ca eu să fi citat numai un capitol, și numai pe cel folositor, a fost de neapărată trebuință să «controlez» pe «W.», să citesc însuși izvorul. Dar mai mult, ca să știu că în capitolul acela este vorba de tatăl lui Marcus, eu nici n'aveam nevoie de indicația lui «Wissowa», căci doară, pre cum se vede în special din cap. IV al cărții mele, eu am excerptat întreaga scriere a lui Marcus și o aream pusă pe fișe.

Prin urmare: *gratuit* învinovățești pe «Wissowa», că a greșit: *gratuit* afirmi că eu am luat citatul «așa cum e în Wissowa»; este o îndrăzneală extraordinară să afirmi că în citatele din Marcu Aureliu «nu e vorba de nici un Annius Verus», etc. etc., atunci când D-ta singur le traduci și pentru publicul care nu știe grecește; ce să mai zic de afirmarea că «transcriu» «fără să mă gândesc», texte zadarnice!

«Demonstrarea» D-tale mă face deci să te întreb foarte sincer: ai crezut, de fapt, ce ai scris, sau, cu știință ai falsificat adevărul? Căci dacă ai crezut ce ai scris, asta arată, ca și în cazul folosirii lexiconului lui Erler, că ești absolut ignar în folosirea izvoarelor, ceace e rușinos, pentru un profesor de universitate; iar dacă n'ai crezut ce ai scris (căci după neadevărurile spuse cu alt prilej și desminte de d. Iorga, te cred capabil de așa ceva), ce mentalitate mai e asta?

«Dar să mergem mai departe», ilustre coleg.

D-ta afirmi pe baza cap. 6, 1 din vita Marci, folosit de mine la pag. 26: 1° că interpretez greșit textele latine; 2° că utilizez, fără să spun, pe «Wissowa», și 3° că nu cunosc bine antichitățile romane.

Voiind să mă înveți a traduce latinește, d-ta spui că textul latin: «et gladiatorium quasi privatorum quaestor edidit munus» se pretează la două înțelesuri, dintre cari unul ar

fi: «și cu toată calitatea sa de questor, sau, deși era questor, a dat jocuri [în onoarea bunicului său]». Această traducere, ilustre coleg, e falsă! Nu există decât un singur înțeles pentru cuvintele latine de mai sus: „deși era principe din familia imperială, Marcus a dat jocuri de gladiatori, ca un simplu questor“.

Ce privește acum introducerea ideii explicative «în onoarea bunicului său», aceasta e o interpretare (v. la mine p. 26 și nota 2), care poate fi scoasă din legătura cu *et* a celor două gândiri: *avo iusta implevit și gladiatorum edidit munus*, și care, dacă din punctul de vedere al antichităților romane este admisibilă, rațiunea lingvistică nu are a i se opune.

Vom vedea îndată dacă «antichitățile» admit ori nu o atare interpretare.

D-ta afirmi că cu am luat localizarea în timp a acțiunii: «curând după intrarea sa în funcțiune» dela «Wissowa». Totuși, discutând mai departe chestiunea magistraților cari dedeau jocurile de gladiatori în timpul imperiului, tot d-ta citezi la p. 60, col. II, Nr. 3, cuvintele mele proprii, pe cari sub Nr. 2 și 3 le explici mai mult în sensul că: «la intrarea lor în funcțiune questorii dedeau jocuri de gladiatori». Acest lucru, pe care D-ta nu-l știai (precum singur măturisești) și l-ai aflat din apărarea mea, e, precum singur spui acum, o noțiune comună în antichitățile romane. Atunci, ca ce să mă adresez lui «Wissowa»? Dar mai mult, afirmarea lui «Wissowa», fiind mai precisă decât a mea, căci dă și luna, ce m'ar fi costat să o pui întocmai, îmbunătățind și cartea mea, și având prilejul să citez încă o dată — pe lângă celelalte dați — un articol pe care doară spun că-l folosesc în carte!

Deci, cum rămâne cu utilizarea clandestină a lui «Wissowa»? În sfârșit, chestiunea a treia, așa de pe larg tratată de D-ta în «răspuns», a antichităților romane, pe care nu le «cunosc bine». Mai întâi de toate, principiar, nu ți se pare comic să mă instruești și să mă cenzurezi D-ta în antichități, atunci când ai văzut la ce «gafe» te-ai expus, când m'ai atacat întâi? Dar să stăm totuși la discuție și în această privință. Chestiunea e aceasta: «este admisibil ca Marcus să fi caracterizat jocurile de gladiatori, date la intrarea sa în funcțiune ca questor, ca special date în memoria bunicului său?». D-ta spui că nu, pentru că jocurile în onoarea răposaților «se dădeau ori numai decât după înmormântare, ori la aniversarea morții», și deci o sărbătorire excepțională ca cea a lui Marcus este inadmisibilă; jocurile date de el sunt obicinuitele jocuri de gladiatori, date obligator de toți questorii și anume, pentru epoca imperială care ne interesează, în Decembre.

D-ta însă, deși citezi atâta pe Lafaye, uiți că jocurile de gladiatori «sont considérés avant tout comme faisant partie des devoirs que l'on rend aux morts» și că dacă ceilalți questori, obicinuiți, le dedeau «pentru distracția publicului, iar nu ca să împoe sfintele umbre ale unor morți din familie», apoi Marcus, folosindu-se de prilejul că era obligat să dea jocuri ca questor, le dădu: firește nu pentru a face o plăcere vulgului, ci, conform naturii intime a jocurilor, pentru a onora pe un scump răposat. Ca un simplu questor, și la data obicinuită, se coborî, el, care ură spectacolele, în amfiteatru: dar datorită sa de magistrat, el o înțelege în sensul oficial «socotind jocurile de gladiatori în general, ca niște jocuri private (ludi privati)» funerare. Singura obiecție pe care mi-ai putea-o face la această interpretare strict științifică a instituțiilor romane, ar fi că el nu putea onora pe bunicul său, în afară de timpul, acum trecut, al imediatei repausări, decât la aniversarea morții lui, care nu cădea în Decembre. Dar și această obiecție cade, dacă avem în vedere că sărbătorirea morților la cei antici e întinsă fără deosebire peste tot anul (parentalia, rosalia, violaria, etc.) și, mai ales în cazul onorării unui împărat răposat, de nepotul său, magistrat, prin jocuri de gladiatori, era oarecum impusă prin însăși natura lucrului.

Aceasta e argumentarea mea, și, precum vezi, ea nu seamănă de fel cu aceea pe care mi-o împrumuți d-ta, spre a putea dovedi toate lucrurile amabile, pe cari le-am înșirat mai sus în privința cinstei și cunoștințelor mele.

Cât privește acum analiza afirmațiilor din «apărarea» mea cu privire la magistrații cari aveau în timpul imperiului grija jocurilor publice, *te acuz* formal, ilustre coleg, de falsificarea textului și gândirii mele, pentru a ajunge la concluzii absurde, pe cari apoi combătându-le, să poți dovedi ignoranța mea.

I. Punctul meu prim, de natură generală (căci doară ți-am citat pe Göschen, ilustre coleg, care e un fel de «Bibl. pentru toți» a studenților nemți), formulat cu cursive și de D-ta, este absolut exact și te desfid să-mi dovedești în chip onest contrariul. Mărginire ce-i dai — la jocurile de gladiatori — nu are loc, pentru că în noțiunile elementare de antichități ce ți-am dat, am pus o gradăție dela general la

particular, pe care o poate vedea oricine în chiar citatele D-tale din apărarea mea.

II. Punctul al doilea, ca și cel dintâi, desfigurat de D-ta în sensul unei mărginiri la jocurile de gladiatori, este la mine iarăși în generalitatea lui, absolut exact. «D-l Pârvan s'a gândit însă la jocurile de gladiatori» este o concluzie cu totul falsă. Îți adresez aceiași desfidere ca la punctul I.

III. Nevoit să recunoști exactitatea afirmației mele, o găsești măcar necompletă. Te rog să spui d-ta în două rânduri, mai mult decât am spus eu. Afirmația d-tale că eu răspunzându-ți — sumar, așa cum prea bine știi și D-ta — «studium chestia jocurilor de gladiatori în sine» este pe cât de gratuită, pe atât de falsă.

IV. Dacă lafaye e mai clar decât mine, cu atât mai bine; dar că ar spune în fond *alceba*, e o dulce iluzie a D-tale, care de abia acum, prin el, cetind *pe larg* cum stă chestia, m'ai putut înțelege și pe mine, care scriam foarte pe scurt și în formule tehnice.

La întrebarea pe care te crezi îndreptățit a mi-o pune — după seria de falsificări de mai sus — dacă am trecut sau nu examenul de *abiturium*, și la concluzia pe care o tragi, că eu nu cunosc antichitățile, îți voi spune numai atât:

Din rândurile de față poți constată că am trecut și abiturul și doctoratul și proba de foc a vieții publice ca *invățat german*. Răspunde-mi și D-ta cu ceva analog și-ți voi țerta toate injuriile ce mi-ai adus.

Și acum, înainte de a trece la chestiunea finală tratată de D-ta, te mai întreb odată, cum rămâne cu furarea merelor din prun? Căci la rând, în «răspunsul» d-tale aceasta ar veni, după citatele vorbelor «ședințe», «consilii», «Sitzungen» etc., privitoare la chestiunea capitală de rea credință, pe care ți-am formulat-o în scurt, întâi în apărarea mea și acum ceva mai sus.

În ultimele două coloane ale «răspunsului» D-tale te ocupi încă odată cu chestia originalității lucrării mele. Pentru că aici discuți ceva mai convenabil 1) îți voi răspunde și eu într'un ton adequat. Originalitatea unei opere, judecată după metoda întrebuițată aici de D-ta: «cine a spus întâi cutare lucru», aplicată sistematic ar duce la rezultatul de mult exprimat de înțelepciunea veche, că «nu e nimic nou pe lume». Caută însă modalitățile prezentării unei teme, legăturile ei specifice de idei, experiența proaspătă a unor izvoare deși de mult cunoscute, totuși prezentând mereu noi posibilități de exploatare — după personalitatea istoricului — și adaugă la acest fel de a critica o bună cantitate de sinceritate și simpatie pentru ocupația științifică în ea însăși, și nu vei găsi operă, care fiind onest alcătuită și sincer scrisă, să nu-ți prezinte ceva nou.

În acest din urmă spirit au judecat dară toți specialiștii noștri în istorie, cartea mea despre Marcu Aureliu, când unanim au premiat-o și când pe mine m'au distins apoi, pentru întreaga mea activitate, cu înalta onoare de a le fi coleg corespondent și în Academia Română. Rapoartele lor respective nu pomenesc de calitățile mele de vulgarizator, ci de acele de om de știință, în sensul cel mai propriu al cuvântului, așa cum și știința a useană m'a recunoscut.

Cu regrete infinite pentru neplăcerile ce ți-ăș pricinui cu această scrisoare, al cărei cuprins a fost în totul condiționat de acțiunea și poziția D-tale față de mine,

rămân al D-tale coleg mai tânăr,

V. Pârvan.

În no 4 al reviste noastre s'a strecurat în articolul d-lui D. N. Burileanu o mică greșală la corectură, pe care de sigur cititorii au rețutificat-o singuri. Rândurile 38-42 din coloana a doua a paginii 61 trebuiesc citite astfel:

a) Data de 25 Februarie admisă de d-sa nu-i este proprie, după cum arată citatul lui Brockamp, ci a fost deja admisă de Tillemont, Gregorovius și Ioh. I. Mueller.

b) Data de 26 Aprilie, deja respinsă de alții înaintea d-lui Pârvan, a fost totuși admisă de Pagius, în afară de Brockamp.

1) Diferitele neexactități de ordin mărunț (rezultate tot din sportul neobicinuit pe care-l faci acum cu erudiția) și atacurile nedrepte din această parte a „răspunsului” D-tale, le trec deocamdată cu vederea pentru a nu prelungi mai mult întâmpinarea mea.

ÎNSEMNĂRI

Societatea Românilor din Paris.— Prin inițiativa câtorva persoane de elită din colonia română din Paris, s'a înființat acolo o societate de ajutor pentru Români.

Cu banii strânși prin donațiuni și cotizațiuni lunare, s'a putut închiria un mare local, ce are două secțiuni: restaurant și bibliotecă cu sală de conferințe.

La restaurant studenții gășesc, în schimbul sumei modestede de 1 f. 10, o hrană curată și substanțială, care reprezintă o valoare reală de 2—2.50.

Un număr oarecare de studenți săraci și meritoși au hrana în mod gratuit, pe când alții, cu mijloace restrânse, se bucură de o reducere simțitoare la suma de 1 f. 10.

Scopul societății însă, nu e numai să îngrijească de igiena și întreținerea trupului, ci să contribuie și la îndrumarea tineretului studios român, pe calea binelui, a moralei, a solidarității și a studiului.

Pentru aceasta s'a înființat secțiunea conferințelor, care vor fi ținute chiar de unele înalte personalități ca D-l Gabriel Hanotau, Poincaré și alții.

Răposatul Const. Lahovary a lăsat societății biblioteca sa de 5000 de volume, pe care studenții le-au catalogat științificește.

Din nenorocire ea nu conține nici o carte românească. Cum însă ar fi de dorit să se găsească și operele scriitorilor noștri, și cum pe de altă parte, față de marile cheltuieli pe cari le are societatea, ea nu e în măsură să le cumpere, ar fi frumos dacă scriitorii români ar binevoi să contribuie la opera de mai sus, trimițând în chip gratuit scrierile lor la adresa: *Société de secours des Roumains de Paris*: 40 rue de Seine. — O. T. —

Epocă de aur pentru scriitorii români. — Se pare că nu un *fatum* orb și impasibil conduce destinele celor ce-și jertfesc viața pe ogorul literelor române; o inteligență Nemesis războinică astăzi nedreptățile socolului trecut. Fu o vreme când un Bălcescu murî departe, într'un surghiun amar și plin de desnădejde; când un Bolintineanu ori un Alexandrescu sfârșiră în mizeria umilitoare a spitalului; când un Eminescu, după ce purtă povara unei vieți de rob ori de cerșetor incomod, căzî sub lovitura unui nebun într'un ospiciu.... Pe-atunci, a fi scriitor român însemnă a fi un om fără de căpătâi, pe care oficialitatea, ea cea dintâi, îl privea cu ochi bănuitori ca pe unul dintre acele elemente nesigure ce pot tulbura oricând patrioticile și pașnicele digestii bugetare; sârmanii scriitori trebuiau să smulgă din orele ce le mai rămăneau libere după istovitoare muncă pentru pâine, acele clipe de supremă încordare când se puteau jertfi curatului lor ideal. Aveau în ei scânteia divină, dar... cu o singură scânteie nu puteau lumina multicolore serbări venețiene, în care atâtea arătări deșarte încântă privirile, atâtea glasuri înșelătoare farmecă auzul, atâtea fast ascunde un colț din împărăția neantului. Aveau scânteia, dar n'aveau decor...

Cât de departe suntem de acele vremuri! Astăzi un Ministru, chiar Ministrul Instrucțiunii Publice, se coboară în mijlocul scriitorilor români, ia cuvântul la serbări de ale lor, prăznuiește odată cu ei pe marii predecesori dispăruți, și, mai cu seamă, aruncă asupra-le protecția ministerială a departamentului învățaturii acestui popor. Astăzi, a fi scriitor e aproape o profesiune onorabilă și în orice caz face parte dintre profesiunile pe care oficialitatea le recunoaște și le proteje; a fi scriitor însemnă a deveni oarecum învățătorul neamului tău într'o sferă cu mult mai largă decât a învățătorilor propriu ziși; însemnă a reprezintă eflo-

rescența unei întregi culturi și, ca atare, a fi mândria celor din sângele cărora te tragi...

Cu câtă melancolie ar privi Eminescu pe... Cutare—nu-l numesc, căci e băiat bun, deși scrie drame și versuri—ori pe... pe atâția alții, când închină la banchete suculente sub zâmbetul arsenical și binevoitor al Domnului Ministru, și când își poartă olimpica lene în vagoane ministeriale, și mai ales când caută să desmierde cu fruntea genunchii Excelenței sale, în vederea vre-unui emolument pentru mult încercata-i Muză...

Ce mic s'ar simți sârmanul bard!

Vai, Domnule Anghel, ingrat rol ți s'a dat acum! Te plâng, când mă gândesc la câte nopții de trudă ești osândit, ca să poți rezolvi greaua problemă: Ce însemnează a fi scriitor român? Căci d-ta ești chelarul noului paradis al scriitorilor români.

De altfel ai putea ușor să scapi de trudă întrebându-l metoda pe care o întrebuițează Domnul Ministru și, mai cu seamă, scriitorii înșiși — metoda etimologică, după care scriitorii sunt: toți cei ce scriu.

Incurajați-i, așadar, în massă, pe scriitorii români! Istoria nepărtinitoare, de va mai afla vreodată despre dânsii, va avea să se ocupe de acel mic amănunt atât de incomod la alții: talentul... — C. P. —

„Scenete și Fantezii“.—După primul număr al bibliotecii care — publicând *„Furiile amorului“* — e sorțită să facă o hotărâtă concurență lui Ignatz Hertz, editura „Flacăra“ ne dă un volum de *Scenete și Fantezii* ale d-nului Lovinescu. Mărturisim că de data aceasta noua editură a nimerit-o mult mai bine. Deși singur în genul său, d-l Lovinescu este reprezentativ în literatura noastră, și prin aceasta d-sa poate deschide cu succes o colecțiune. Căutând prea adesea să fie interesant în ceea ce spune și nereușind decât foarte rar, tocmai din această pricină volumul acesta capătă o însemnătate deosebită prin singularitatea situației psihologice din care a fost scris.

D-l Lovinescu nu e un scriitor de literatură. D-sa are — ce e drept — uneori stil, dar numai atât. Incolo tot ce scrie e măsurat, calculat cu inteligența rece a omului care cunoaște foarte multă literatură și care și-a dat — poate — seama de tehnica artiștilor pe care îi cunoaște. Lipsit însă de o cultură *organică*, asimilată, și mai ales lipsit de spontaneitatea așa de necesară adevăratului scriitor, D-l Lovinescu nu reușește să ne dea decât localizarea—îndemănată uneori—a unor impresiuni fundamentale din literaturile străine. Și astfel cetitorii vor găsi în acest elegant volum, un fel de Capus, un fel de Lavedan sau un fel de Maeterlink... românesc. Nicăeri nu se va vedea însă personalitatea autorului însuși, care se schimbă, se fărâmițează, dispare îndărătul profilurilor extraordinare pe cari are nenorocul să le evoce; în zadar va căuta cineva să găsească și înăuntrul cărții chipul de pe copertă. El nu este. — Altfel, deosebitele bucăți din carte nu se prezintă rău. Deși uneori pedante, iar alte ori vulgare (Moartea lui Iov), ele reușesc să intereseze prin atmosfera de înaltă cultură — pe care o închide — atunci când această cultură nu apare prea mult ca voit adăugită temei generale. Așa că dacă D-l Lovinescu nu a putut să dea mai mult, nu a dat nici prea puțin. Cetitorii vor vedea aci încercarea unui om care a vrut să înlocuiască prin spiritul critic spontaneitatea, inspirațiunea artistică, și se vor convinge că aceasta nu se poate.

Pentru toate cele de până aci însă, volumul face un franc și douăzeci și cinci de bani. —A.—

Cine inveninează discuțiile. — În ziarul „Românul”, din Arad, dăm peste următoarele:

Cazul Vernescu. — „Tribuna” în numărul ei de azi publică o scrisoare, ce zice că ar fi primit dela d. Alex. Șt. Vernescu, fost membru în redacția noastră.

Scrisoarea d-lui Vernescu ar fi următoarea:

„Stimate d-le Redactor!

Martiragiul meu dela „Românul” s'a sfârșit! Mi-a rămas însă regretul că n'am putut să strâng mâna prietenește, la plecare, confraților dela „Tribuna”.

Am primit să fiu instrumentul meschinărilor lui Goldiș, pentru că eu sunt corect în orice serviciu aș fi angajat. Mai târziu însă, după ce am cunoscut mai bine oamenii și am înțeles situațiunea amânduror grupărilor, a început să mi-se deslușească iadul în care mă aflam.

Cred că impresiile mele asupra aceea ce se cheamă „partidul național român din Ungaria și Transilvania” ar aduce o lumină pentru cititorii români. Și simt o necesitate sufletească să vă fiu de aci înainte colaboratorul D-voastră Primiți etc. Alex. Șt. Vernescu.

Cu o zi mai înainte, în ziua plecării sale din Arad, același d. Alex. Șt. Vernescu, după ce nu mai există nici o legătură între redacția noastră și d. Alex. Șt. Vernescu, adresează directorului nostru următoarea scrisoare:

Iubite d-le Goldiș!

Impins de fel de fel de vânturi n'am mai avut răgaz să mă mai întâlnesc cu d-voastră... Pentru sâmbăla viitoare însă vă trimit din București — și apoi oricând printre celelalte voi trimite și cronica feminină... Vineri veți primi dela mine și apoi regulat manuscrise. Vă rog să primiți etc.

Alex. Șt. Vernescu

Afară de această scrisoare publicăm și următorul script al d-lui Alex. Șt. Vernescu:

„Am primit dela Administrația ziarului „Românul” suma de 325 cor, (treisute douăzeci și cinci coroane), pentru care sumă mă oblig a colabora la „Românul” pe timp determinat de d. director V. Goldiș, care mă va anunța, când se isprăvește acest angajament și dacă va mai urma sau nu.

Arad, 24 nov. 1911

Al. Șt. Vernescu

La scrisorile de mai sus noi nu mai adăugăm nimic, ci lăsăm toată afacerea asta, absolut fără însemnătate; în judecata obștei cetitorilor, iar d-lui Alex. Șt. Vernescu prin aceste șire d. V. Goldiș în face cunoscut, că nu mai reflectează la colaborarea sa, ci îl somează să restituie administrației ziarului „Românul” suma de 350 cor., în caz contrar va purcede în contra d-sale pe calea legii.”

Atât, din „Românul”.

Noi cei de aici, din București, adăogăm o singură impresie. Cum se joacă d. Goldiș cu coroanele „Românului”!

REVISTA REVISTELOR

De câțeva vreme apare la Iași o nouă gazetă. Ea se anunță a fi independentă și este destul de bine redactată. Ii zice: *Timpul*.

Numerile de până acum au fost onorate cu colaborarea distinsă a d-lui A. D. Xenopol care în no. ultim scrie despre *Poporul român la noi și peste graniță*: „În România sunt două clase de oameni: una care conduce și se folosește; alta care rabdă și trudește. În Transilvania, Banat, și Bucovina, este o singură clasă: poporul român, cari ascultă numai glasul celor cari vreau să-l lumineze.

Trebuie să ne silim ca și noi cei din România liberă să ajungem a ridica țărâtimea la nivelul aceloră din țările subjugate, căci e o mare rușine și mai ales o mare primejdie ca într-o țară liberă masa poporului să nu știe ce vrea și să asculte numai cât de voința unei mici minorități.”

Luceafărul din 1 Decembrie ne aduce amintirile interesante pe cari d. Andreiu Bărseanu le păstrează despre un pictor foarte puțin cunoscut la noi, Mihail Pop. Câteva reproduceri din opera acestuia din urmă ni-l arată ca pe un pictor oare-care, cu desemnul cuminte și așezat, cu trăsături puține și des repetate, cu aceeași factură prea puțin originală pe care o întâlnim adesea. Așa că nu vom avea să regretăm ignorarea acestui moment de artă românească ce nu poate fi privită decât de un istoric al artei. — Versuri ca întotdeauna de *Ecat. Pitiș, Maria Cunșan și G. Rotică*. — Interesante sunt — mai ales pentru cei de dincolo probabil — știrile din viața culturii bucureștene, adunate adesea cu gust și înțelegere.—

E, parcă, un loc comun pentru locuitorii celor două lumi că în Franțe înfloresc, sub dulcile auspicii ale unei nepă-

sări zâmbitoare, cea mai rușinoasă imoralitate, Aceasta părere vrea s'o infirme d. René Louret în *Mercur* de France.

Autorul face o distincție fundamentală între „immoralisme” și „immoralité”; cel d'întâi e o atitudine dictată de extinderea universală a spiritului critic, care își permite să discute fundamentele moralei și explicându-le, să le găsească mai puțin sacrosancte decât cum se crede de obicei, fără ca prin aceasta călcarea principiilor morale să fie mai frecventă de cât aiure; o atitudine mai mult estetică în care simțul pentru frumos înăbușă adeseori protestările simțului moral; în fine o bună voință iertătoare și ironică față de multele epave aruncate de valurile iubirii, care e privită mai mult ca un joc de spirit de cât ca forță instinctivă și brutală, după tradiția lăsată de bunii trubaduri și cavaleri ai pământului francez. „Când vorbirea noastră curentă, felul nostru de a fi, cărțile noastre vor lua tonul tristei Englitere ori virtuosei Americi, vom începe să decădem. Imoralismul nostru e legat de arta noastră, de firea noastră, de inteligența noastră. Nu trebuie să vorbim de el: e unul dintre semnele spiritului nostru, unul dintre titlurile noastre de glorie.”

În fapt toți Francezii ascultă voioși de acest sfat; e bine că a avut cineva curajul să-l spună pe față și să-l justifice în teorie. —

În restul revistei: vasta și neobosita anchetă asupra vieții actuale sub toate multiplele ei aspecte.

Le *Courrier européen* publică programul revoluției chineze pe care îl deține de la însuș *Sun-Yat-Sen* șeful revoluționarilor, care acum de curând a făcut o călătorie în Europa. Noua formă de guvernământ va fi o republică federală sprijinită pe tradițiunea vie a poporului chinez. Așa, la cele

trei puteri fundamentale pe care se bazează organizațiile democratice din apus, se vor mai adăuga puterea de cercetare și puterea de cenzură, cari se leagă cu cele mai glorioase și mai vechi tradițiuni ale Chinei. Noua republică va fi deschisă comerțului tuturor statelor și tuturor inițiativelor când, bine înțelese, acestea vor corespunde unor foloase reale pe care China de acum — îngrijită de îmbogățirea ei grabnică — ar putea să le tragă. ș. a. m. d. Declarațiile se încheie prin făgăduiala unei politice pacifiste și prietenoasă față de europeni. Ceia ce însemnează că... s'ar putea să fie bine.—

În ultimul No. al însemnatei reviste ungare de sociologie Huszadik Század (Secolul XX), slovacul *Stefanek* încearcă sub titlul *Lupta împotriva clericalismului la Slovaci*, o reabilitare a acestora din urmă față de celelalte naționalități. D-sa crede că Românii sunt inferiori slovacilor ca nivel cultural, pentru că sunt încă ascultători de căpeteniile lor bisericești. Iar plecând dela faptul că slovacii catolici sunt mai reduși culturalicește decât cei protestanți, condiționează progresul neamului său prin lupta împotriva clericalismului. Iată prin urmare de ce acțiunea întreprinsă în ultimul timp de social democrația slovacă împotriva clericalismului, este îndreptățită. — I. S. —

La Voce ține să-și precizeze acum, după trei ani de activitate, atitudinea politică pe care o păstrează. Ieșită din necesitatea de a se întreprinde o critică a vieții italiene și o reabilitare a valorilor culturale în politică, ținând seamă că oamenii de cultură au datoriat să se ocupe de politică pentru a îmbogăți conștiința politică a națiunii, ea a încercat să agite în lumea literelor anumite probleme cari păreau apanagiul unor oameni de meserie.

Politica ei urmărită în afară de orice program, nu a voit decât să pună în atingere din ce în ce mai intimă viața practică cu adevărata cultură, înlesnind însă sîcărui să-și afirme punctul său de vedere. *La Voce* nu vrea să facă de cât critică problemelor pe cari evenimentele politice le pun la ordinea zilei; ea nu are program pozitiv, ceea ce însemnează că nu face politică de propagandă.

BIBLIOGRAFII

În Bibl. „Lumen” à 15 bani: M. Eminescu: *Luceafărul*, *Împărat și Proletar*.

Ioan Al. Brătescu-Voinești: *Pe marginea cărților* (cuvântare ținută la congresul Asociației Române p. răsp. și înaint. științelor. Tip. Gutemberg, Buc.

Const. Calmuschi: *Relațiunile politice ale țărilor române cu Rusia*, Galați, 3.50

M E M E N T O

— Se știe că Teatrul Național din Capitală va reprezenta în anul acesta pe Hamlet, montat din nou, după atîta amar de vreme de când nu s'a mai reprezentat pe scena, care trebuia să se îngrijească — ea, ceadintăi — de cultul monumentelor dramatice.

Cu prilejul acesta revista noastră va publica în n-ile viitoare, în traducerea d-lui Dr. Fl. Simionescu, o serie de comentarii ale marelui tragedian italian Tommaso Salvini, cel mai de samă interpret al lui Shakespeare din pleiada lui Ristori, Rossi, și Giacinta Pezzana.

Aceste comentarii asupra lui Hamlet, Machbeth și Othello, de-un indiscutabil interes actual, vor fi precedate de o introducere și de o schiță a vieții «Marelui Will», care va apare chiar în nr. viitor.

Prietenii lui Brunetière au găsit prin hărțile marelui critic corecturile cărții, din nefericire neterminată, asupra lui Voltaire, și au socotit să o publice laolaltă cu alte două articole: unul asupra cercetărilor celor mai de seamă asupra istoriei, altul asupra „filosofilor” și lumea franceză din sec. XVIII. Au mai adăugat apoi și schița a opt conferințe asupra spiritului enciclopedic. Toate acestea au apărut acum la Hachește sub titlul: *Etudes sur le XVIII-e siècle*.

Cartea lui Emerson: *Sufletul, Natura și Înțelepciunea* a apărut și în traducere italiană. Această apariție e în legătură cu activitatea filosofică din jurul revistei florentine «La Voce».

În 1910 țara noastră a exportat în Germania mărfuri pentru o sumă de 87 milioane și a importat pentru 82 milioane.

Acum 10 ani, exportul nostru era de aproape 5 milioane iar importul de 32 milioane fr.

Bibliografia artiștilor impresionisti se mărește din zi în zi. Acum în urmă a apărut la Paris un studiu asupra lui Henri Rousseau ciudatul pictor care mai avea și meseria de păzitor la barieră. Studiul îl face Uhdé.

Un volum de *Incerări de propagandă politică și pedagogică* adună anumite discursuri în cari senatorul italian Giuseppe Lombardo Radice a încercat să facă educația politică a masselor electorale în ultimii patru ani.

Lectorul răposatei Împărătese a Austriei, Elisabeta, a murit de curând. Era grec, și-l chema Constantin Christomanos. Fusese ales de Împărăteasă pentru a o învăța greceasca modernă pe care ea se credea obligată să o cunoască atunci când și-a ales Achileon din Corfu de reședință.

Răposatul de azi a scos și un volum la Mercure: „Elisabeth de Bavière, Impératrice d'Autriche” în care își așează amintirile sale pioase asupra frumoasei Împărătese.

Wilhelm Weigand se ocupă cu scoaterea unei edițiuni germane a *Comediei umane*. Deocamdată el a scos la Leipzig o carte în care se ocupă de *Stendhal* și *Balzac* în ce privește eroii din operele lor de seamă, inițiind astfel pe cititorii germani asupra tipurilor pe cari îi vor întâlni în grandiosul monument literar al lui Balzac.

— Contra cenzurii în Germania au ridicat glasul Franc Wedekind și Max Halbe, protestând că poliția își arogă dreptul de a decreta ce e bun și ce e rău în artă. Tot odată, Max Halbe, care era membru în comitetul de cenzură, și-a dat demisia din această „demnitate”, care a ajuns o negațiune a demnității. Toate acestea pornesc dela faptul că poliția germană a oprit în München un spectacol în care o femeie goală executa dansuri de caracter, în fața unui public de invitați, compus din pictori, sculptori și scriitori. Toți aceștia declară că spectacolul nu era de fel obscen și nu însuflă decât sentimentul curat pe care orice operă de artă ni-l însuflă.

— Primum la redacție următoarele broșuri din Biblioteca Lumen a 15 bani.

Galilèu: Viața și opera lui; *Edison*: Viața și opera lui; *C. Flammarion*: Soarele și Luna, *M. Nordau*: Sugestiunea; *Fr. Nietzsche*: Supra omul, *D-na Curie*: Ce este Radiul?, *Newton*: și atracțiunea universală.

În valva tumultuoasă a atîtor publicațiuni grave și trufașe, se strecoară de căți-va ani, aceste modeste cărțile galbene, eftine și în bună parte folositoare. Aceasta este *Biblioteca «Lumen»*. Din ea a apărut până acum vre-o 100 de numere, unele de un folos vădit pentru tineret: bucăți ușoare științifice și filozofice, traduse cu destulă îngrijire.

— În șirul poemelor pe care d'Annunzio le scrie cu prilejul războiului tripolitan intră și poemul: *Cântecul Elenei de Franția*, în care, cu ocazia mersului Ducelui de Aosta la Tripolis unde îngrijește pe răniți, — cântă pe strămoșii acesteia, pe vechii regi ai Franței și mai cu seamă pe sfântul Ludovic care pe vremea unei ciume îngrozitoare de pe vremea cruciadelor îngrijea și el pe bolnavi. — Poemul sfârșește cu o alocuție nespun de mișcătoare către Franța, relevând afinitatea indestructibilă a rasei.

D-l A. D. Xenopol va pleca în cursul vacanței de Crăciun la Paris, pentru a face o comunicare la Academia de științe morale și politice, a căruia coreponent este — asupra Postulatului psihologic. Va căuta aci să puie bazele ultime — aksioma fundamentală — pe care se razimă psihologia, sociologia și istoria. D-l Xenopol a trimis comunicarea sa filozofilor din acea Academie: Boutroux, Bergson, Liard și Espinas, cari vor provoca o discuție a ideilor compatriotului nostru.

— Ultimele volume ale lui *Emile Faguet*, par a fi: *l'art de lire*, o lecție frumoasă pentru epoca noastră ale cărei ceasuri se scurg grăbite, aferate și fără tihnă; așa că o inițiere în această artă pe care Faguet o stăpânește la perfecție nu ar fi fără de folos, atîta numai că n'ar mai fi chip de ținut pasul cu activitatea și mai grăbită a prodigiului scriitor; — celălalt volum se numește: *En lisant les beaux livres*: un soi de „note pe marginea cărților” deschise în voia capriciului: când din Homer, când din Corneille, Buffon sau Hugo.

— La Botoșani a anarut la 15 ale' lunei, o revistă: *Moldova* politică și literară, cu caracter local. O scoate d. Al. Șmelț.

